

V. PROKOFJEV

RELIGIOON
ON TEADUSE
JA PROGRESSI
VAENLANE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

2/26742

V. PROKOFJEV

RELIGIOON ON TEADUSE
JA PROGRESSI VAENLANE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

Originaali tiitel

В. Прокофьев.

Религия — враг науки и прогресса

Госполитиздат 1954

Tõlkinud V. Pomm

*

SISUKORD

Materialistlik ja idealistlik maailmavaade	3
Teaduse ja religiooni võitluse ajaloost . . .	5
Kuidas tekkisid religioossed uskumused . .	10
Maailma tekkimisest	15
Mida räägivad religioon ja teadus maailma tunnetatavusest	20
Kuidas tekkis elu Maa peal	29
Religiooni juured klassiühiskonnas ja tema reaktsiooniline osa	38
Religioosete igandite kahjulikkus kommunistliku ülesehitustöö tingimustes	45
Usuliste eelarvamuste ületamisest	55

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

26742

MATERIALISTLIK JA IDEALISTLIK MAAILMAVAADE

Maailmavaade kujutab endast inimese nende vaadete süsteemi, mis käsitlevad meid ümbritsevaid loodus- ja ühiskonn nähtusi. Maailmavaade lahendab küsimuse sellest, mis on maailma aluseks, mis millele eelneb ja mis on primaarne — kas vaim, teadvus, mõtlemine või loodus. Sõltuvalt sellele küsimusele antud vastusest võib maailmavaade olla kas materialistlik või idealistlik. Need, kes arvavad, et loodus, meid ümbritsev maailm on primaarne, on materialistid. Need, kes peavad vaimu, ideed, jumalat primaarseks ja materiaalselt maailma, loodust sellest vaimust tuletatuks, on idealistid. Need aga, kes tahaksid materialismi ja idealismi lepitada ning väidavad, et idee ja materia, teadvus ja olemine on kaks sõltumatut, iseseisvat alget, et looduse ja ühiskonna arenemine on alaline võitlus ideaalsete ja materiaalsete nähtuste vahel, — need eksivad samuti nagu idealistidki. Materiaalne tekitab ideaalse ja seepärast on nad alati üheskoos, lahutamatus seoses, ühtsuses. Ühtne ja jagamatu loodus eksisteerib kahes vormis — materiaalses ja ideaalses; ühtne ja jagamatu ühiskondlik elu avaldub samuti kahes vormis — materiaalses ja ideaalses.

Kas on tähtsust küsimusel, milline on inimese maailmavaade? Jah on. Maailmavaade etendab inimese elus väga suurt osa. Kujundada endal terviklik materialistlik maailmavaade — tähendab kujundada sügav ja igakülgne teaduslik käsitus ümbritsevaist nähtustest, õige suhtumine loodusesse ja ühiskonda. See saavutatakse tänapäeva ainuteadusliku teooria — marksistlik-leninliku teooria —

sihikindla uurimisega. Oskus seda teooriat praktikas, igapäevases elus rakendada võimaldab mitte ainult õigesti tegutseda, vaid ka oma tegevuse tulemusi ette näha, olevikku muutes heita pilku tulevikku.

Idealistlik maailmavaade tekitab inimeses ümbritsevast tegelikkusest väära kujutluse, mis ei vasta reaalsele elule. Nii kinnitavad igapäevased kogemused, et loodus on eksisteerinud enne meid ja eksisteerib ka pärast meid. Teadus, rajanedes konkreetseil faktidel, on ümberlukkamatult tõestanud, et ammu enne elu tekkimist Maa peal oli juba olemas eluta loodus ja et esimestel elusolenditel ei olnud veel mingit teadvust. Idealistid aga ütlevad, et maailma pole väljaspool meie teadvust olemas, et meie teadvus ja maailm ise on loodud jumala poolt. Niisiis moonutab idealistlik maailmavaade maailmapilti ning desorienteerib seega inimest tema tegevuses, võttes temalt sihikindluse.

Erinevad ideed ja erinevad maailmavaated ei teki juhuslikult. Muidugi, iga küllalt haritud inimene võib esitada mistahes teooria. Kuid see teooria sureb, kui ta ei ole ühiskonnale vajalik. Uued ühiskondlikud ideed ja teooriad tekivad, kindlustuvad ning omandavad tähtsuse sellepärast, et nad on ühiskonnale vajalikud, et ilma nende organiseeriva, mobiliseeriva ja ümberkujundava osata on ühiskonna materiaalse elu arenemise aktuaalsete ülesannete lahendamine võimatu. Marksism-leninism õpetab, et milline on ühiskonna olemine, millised on tema materiaalse elu tingimused, sellised on ka tema ideed, teooriad ja poliitilised vaated, selline on ka ühiskonnas valitsev maailmavaade.

Vaenulikeks klassideks jagunenud ühiskonnas ei ole ega saagi olla kõigil inimestel ühtset maailmavaadet. Rõhujail, valitsevail ekspuaterivail klassidel ja rõhutud, ekspuateritavail klassidel ei saa olla ühesugused vaated, ühesugune maailmavaade. Iga klass kujundab sõltuvalt sellest olukorrast, milles ta ühiskonnas asub, teatud vaate ümbritsevale tegelikkusele ja püüab oma maailmavaadet kehtestada võitluses temale lepitamatult vaenuliku klassi maailmavaate vastu. Ajaloos toimuv maailmavaadete võitlus — idealismi ja materialismi vaheline võitlus — peegeldab klasside võitlust.

See maailmavaadete võitlus avaldub kujukalt teaduse ja religiooni võitluses.

TEADUSE JA RELIGIOONI VÕITLUSE AJALOOST

Religioon, olles idealismi eriliigiks, on täiesti vastandlik teadusele. Marksism kui maailmavaade kujunes välja idealismi ja tema alalise kaaslase — religiooni — vastu peetud halastamatu võitluse tulemusena. See võitlus, mis peegeldab klassivõitlust, on toimunud ja toimub inimühiskonna kogu ajaloo kestel. Teenides ekspluataatoreid ja saades neilt mitmesuguseid privileege, on kirik alati võidelnud ekspluataatorite võimu säilitamise eest. Et tõestada olemasoleva muutumatus, on kirik igati püüdnud tõelist teadust nõrgendada. Ent tagakiusamistest hoolimata teadus kasvas ja arenes.

Teadus tekkis juba muistseil aegadel. Ta tekkis inimese ja looduse vahelise võitluse käigus, tööprotsessis, inimühiskonna praktilistest vajadustest.

Inimene hakkas kõigepealt vaatlema ja üldistama neid loodusnähtusi, mis olid seotud elatusvahendite hankimisega. Suurim tähtsus oli tuletegemise viiside avastamisel. Inimene oli ka varem näinud välgust süüdatud metsa põlemisi ja vulkaani kraatrist väljavoolavat laavat ning tähele pannud tule hirmsat purustavat jõudu. Olles õppinud tuld tegema, astus inimene suure sammu edasi selle loodusnähtuse alistamises oma huvidele: ta sai võimaluse toitu keeta ja seda säilitada, ning järelikult ei olnud tal tarvis minna saaki otsima halva ilmaga; tuli lakkas olemast vaenulik jõud, tuli aitas inimesel pääseda külma käest, kaitsta end metsloomade kallaletungi eest, leida pimeduses teed jne. Tule avastamine ja loomade kodustamine teostasid pöörde inimese ühiskondlikus elus.

Arendades järk-järgult tootlikke jõude, leiutades ja täiustades tootmisriistu ning omandades tootmiskogemusi ja töövilumust, tugevdasid inimesed oma võimu looduse üle. Nad õppisid metalle sulatama ja valmistama neist mitmesuguseid esemeid ning tööriistu. Tarvitusele tulid raudkirves ja ader ning hakkas arenema põlluharimine.

Astronoomia on üks vanimaid teadusi. Nagu teisedki teadused loodusest, kaasnes astronoomia ühiskonna tehnilise ja majandusliku arenemisega. Vanas Egiptuses näiteks kulges kogu majanduselu vastavalt Niiluse jõe üleujutustele. See jõgi uhtus orgu ebatavaliselt viljakandvat muda ja tähtis oli ära kasutada üleujutustevaheline aeg, et saada suuri saake. Selleks läski tarvis kalendrit, mis

teataks ette, et varsti saabub üleujutus ja on aeg külviks ette valmistuda. Niisuguse kalendri koostamiseks hakkasid inimesed teostama korrapäraseid vaatlusi taevakehade üle: taevasse teatud tähtede ja tähtkujude ilmumise järgi püüdsid nad määrata kevade, suve ja sügise saabumise aega, ning see aitas neil õigel ajal põllutöid teha, karja õigel ajal karjamaale ajada jne.

Suuri edusamme tegi astronoomia meresõidu tekkimise ja kaubanduslike suhtlemiste laienemisega. Niikaua, kui meresõit piirdus sõitmisega piki rannikuid, ei olnud orienteerumiseks tarvis erilisi astronoomilisi teadmisi. Kui aga meresõitjad hakkasid sooritama reise kaugeisse maadesse, oli tarvis täpset ajaarvamist ja täpset geograafilist orienteerumist. Suurte reiside ja geograafiliste avastuste ajastu aitas kaasa astronoomia kiirele arenemisele, kuid ka need reisid ise oluksid ilma astronoomia arenemiseta võimatud.

Praktika vajadused said tõukeks matemaatilistele uurimustele: ilma matemaatikata ei saanud edeneda ka astronoomia. Inimese lakkamatus võitluses stiihiaga tekkis inseneritehnika. Metallide töötlemise ja mäeasjanduse arenemine viis keemiliste muunduste avastamisele ja aitas kaasa keemiliste uurimuste alustamisele. Ravimtaimede ja teiste kasulike taimede leidmine pani aluse botaanikale. Vajadus kergendada haigete kannatusi sünnitas arstiteaduse algmed. Seega on kõik teadused tekkinud praktika vajadustest, võitluses loodusega eluhüvede tootmise protsessis.

Ühiskonna tootlike jõudude arendamine vajab mehaanika, füüsika, keemia, botaanika, zoologia ja teiste teaduste pidevat täiustamist. Tänapäeva suurtootmine on rajatud loodusteaduse saavutuste rakendamisele. See aga nõuab asjade mehaaniliste, füüsikaliste ja keemiliste omaduste uurimist ning tööstuse ja põllumajanduse kogu tootmispraktika tundmaõppimist ja üldistamist. Tänapäeva tööstus ja põllumajandus on oma edusammude eest suurel määral tänu võlgu teadusele, teadust aga viivad edasi tootmise vajadused.

Teaduse kasvu ei määra ainult tootlike jõudude kasv, vaid ka antud ühiskonna tootmissuhete, majandusliku korra, tema baasi arenemine.

Teaduse arenemise ajalugu on selle võitluse ajalugu, mida eesrindlikud, progressiivsed, materialistlikud ideed ja teooriad on pidanud mahajäänud, reaktsiooniliste, teaduse-

vastaste, idealistlike ideede ja teooriate, sealhulgas ka religiooni vastu. Religioon on iidsest ajast peale rahvahulki uimastanud. Et rahvahulkade teadvust ähmastada ja neid võitlusest oma eluliste huvide eest kõrvale juhtida, eitab religioon teadust. Jumalavihaga hirmutab ta seda, kes julgeb raamatu kallale asuda. «Salapärast ära otsi, varjatut ära üri,» õpetab religioon usklikke. Loobu tunnetamisest, sest «sellesinase maailma tarkus on hullumeelus issanda ees.»

Religioosse ideoloogia kandjaks on kirik. Seepärast pöördume me religiooni dogmade analüüsimisel loomulikult selle institutsiooni poole, kes neid rahva hulgas jutlustab, — kiriku ja tema mitmesuguste kultuste poole. Kirik kuulutab uskliku ülimaldiks ideaaliks mitteteadmise: «Õndsad on need, kes on vaimust vaesed, sest nende päralt on taevariik», «õndsad on need, kes ei näe ja siiski usuvad». Seega ei rajane religioon vastandina teadusele mitte teadmisel, mitte juurdleva mõistuse saavutusel, vaid pimedal usul.

Omaval ajal, kui teadus oli veel nõrk, jälitas kirik teda armutult ja kiusas eesrindlikke õpetlasi julmalt taga. Üsna palju teadlasi, kes tahtsid looduselt kiskuda tema saladusi, langesid nende tagakiusamiste ohvriks. Suured teaduslikud avastused, ilma milledeta oluksid tööstuse, põllumajanduse ja kultuuri edusammud võimatud, said eluõiguse lepitamatus võitluses religiooni vastu.

Keskajal muutis kirik noore ja veel nõrga teaduse teoloogia teenijaks. Eriti raevukalt tungis kirik kallale neile teadlastele, kes oma avastustega vahetult kummutasid religioosseid kujutlusi. Paljusid neist teadlastest kirik mitte ainult et jälitas ja piinas, vaid hukkas nad julmalt. Nii põletati 1600. aastal tuleriidal Giordano Bruno, kes maailma loomist jumala poolt eitades tõestas, et universum on lõpmatu ja ääretu. Tuleriidal lõpetas oma elu suur teadlane, Servet, kes pani aluse vereringe uurimisele. Galilei, kes Nikolaus Kopernikuse järel väitis, et Maa tiirleb Päikese ümber, aga mitte Päike Maa ümber, nagu õpetas kirik, astus samuti inkvisitsioonikohtu ette. Palju parimaid inimesi langes «püha inkvisitsiooni» ohvriks. Ainuüksi Hispaanias põletati tuleriidal üle 10 000 inimese ja ligikaudu 200 000 inimest sai karistada. Inkvisitsiooni poolt põletatud inimeste üldarv moodustas ligi 5 miljonit inimest.

Teaduse võitlus religiooni vastu võttis ägeda kuju ka tsaari-Venemaal. Suured vene teadlased M. V. Lomonosov, A. M. Butlerov, D. I. Mendelejev, I. M. Setšenov, I. I. Metšnikov, vennad Kovalevskid, K. A. Timirjazev, I. P. Pavlov ja I. V. Mitšurin murdsid teadusele ja rahva-haridusele teed, ületades tohutu suuri takistusi, mida seadsid nende teele reaktsioonilised jõud, sealhulgas ka vaimulikkond. Kui näiteks ilmus trükist I. M. Setšenovi raamat «Peaaju refleksid», pöördus Peterburi ja Laadoga metropoliit valitsuse poole tungiva palvega saata «härra professor Setšenov rahustamiseks ja parandamiseks» kirikuvanglasse — Solovetski kloostrisse — «jultunud, hingehukutava ja kahjutoova õpetuse» pärast.

I. V. Mitšurini materialistlikus õpetuses nägid reaktsionärid õigusega tõsist ohtu religioonile. Nad mõistsid, et Mitšurin paljastab oma töödega valelikud väited maailma tunnetamatusest. Mitšurini õpetus kummutas religiooni muinasjutud sellest, et elav loodus on muutumatu ja et ta olevat jäädavalt ning lõplikult loodud jumala poolt. Seega avas tema õpetus tee looduse ümberkujundamisele.

Kirikumehed aga kinnitasid, et jumal ise on varjanud inimeste eest looduse saladused ja seetõttu loodust uurida ning seda enam püüda teda muuta on suur patt. Nad tegid Mitšurini teaduslikule tegevusele igasuguseid takistusi. Kozlovi ülempreester Hristofor Potapjev nõudis Mitšurinit taimede hübriidiseerimise tööde lõpetamist. «Sinu ristamis-
sed,» ütles ta, «mõjuvad negatiivselt õigetusklike usuliste-
tele ja kõlbelistele mõtetele... Sa muutsid jumalaaia pordumajaks!»

Usklike hingede päästmise ettekäändel pidasid tsaari-Venemaa kirikumehed visa võitlust eesrindlike teadlaste vastu.

Kapitalistlikes riikides pole kirik seda võitlust seni ajani lõpetanud. Praegugi heidetakse frankistlikus Hispaanias Darwini materialistliku teooria levitamise eest keskaeg-
seisse piinakambresse, kus piinati teadlasi inkvisitsiooni päevil. Ameerika Ühendriikides kihutavad reaktsionärid koolidest välja neid õpetajaid, kes püüavad kooliõpilasi tutvustada darvinismiga. Enam kui 20 Ameerika osariigis on darvinismi õpetamine üldse keelatud.

Praegu ei saa kirik teaduse ja tehnika suurte saavutuste tõttu muidugi enam avalikult teadlaste vastu välja

astuda ja nende kallal veriseid arveteõiendusi korraldada. Meie ajal püüab kirik teadust religiooniga lepitada ja seega kukutada teaduse neilt kõrgustelt, mida ta on saavutanud, ja seada teaduse uuesti teoloogia teenistusse. Selles ürituses leiab kirik igakülgset toetust oma peremeeste — imperialistide — poolt.

Olles hirmul kasvava revolutsioonilise liikumise ees, vältimatu hukkumise ees, haarab kodanlus praegu kinni kõige nurjatumaist vähendeist. Riigi fašiseerimise kõrval kasutab kodanlus kooli, ajakirjandust, kino, raadiot ja esijoones kirikut selleks, et rahvale sisendada alandlikkust, külvata illusioone ja tekitada massides passiivset, loidu ootamist, et kõik teevad nende eest «kangelased», «ülinimesed», jumal. Müüdavad teadlased leiutavad hulgaliselt teooriaid, mis siluvad religiooni vastavalt kodanluse kaasaegsetele nõuetele. Nende peaülesandeks on õõnestada ja peatada kõige eesrindlikuma ühiskonnateaduse — marksismi-leninismi — ülisuurt mõju ja levikut. Kuid seda ülesannet teostama ei ole imperialistid ja nende õpetatud teenrid suutelised.

Marksistlik-leninliku teaduse jõud ja võimsus leiab kinnitust Nõukogude sotsialistliku riigi ja rahvademokraatia maade kogu arenemiskäigu poolt. Siin on loodud kõik tingimused kõigi teadusharude järjekindlaks kasvuks.

Kodanlus on teaduse monopoliseerinud ja muutnud tema töötajate ekspluateerimise vahendiks. Ei saa öelda, et kapitalismi tingimustes teadus ja tehnika üldse ei kasvaks, kuid see kasv on katkendlik ja äbarik. Kapitalistid pooldavad uusi avastusi ja uut tehnikat ainult siis, kui see töötab neile suurimat kasumit, kuid nad astuvad välja uue tehnika vastu, kui tehnika ei too maksimaalseid kasumeid. Sotsialistlik kord aga ei saa areneda, tuginemata eesrindlikule teadusele ja tehnikale. Nõukogude teadus on seatud rahva teenistusse ja ta annab kõik oma aarded töötajaile, kommunismi ülesehitamisele.

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus ümbritsevad teadlasi hoolitsusega, suunavad nende jõupingutusi loodus- ja ühiskonnaseaduste uurimisele rahu, demokraatia ja sotsialismi huvides ning aitavad nõukogude teadusel areneda vabade loominguliste diskussioonide teel, arvamuste võitluse, kriitika ja enesekriitika varal. Seda loominguvabadust ja valitsuse hoolitsust ei tunne teadlased kapitalistlikes maades.

Üleminek sotsialismilt kommunismile avab nõukogude teadusele uued grandioossed perspektiivid ja loob enneolematud võimalused kõigi teadusharude pidevaks tõusuks. Reas valdkondades on nõukogude teadus juba ületanud maailmateaduse saavutused. Tarvitseb vaid mainida matemaatikat ja mõningaid füüsika osasid, näiteks aatomituuma füüsikat, tähtede ja planeetide kosmogooniat, pavlovlikku füsioloogiat, mitsuurinlikku bioloogiat, hüdrotehnikat ja elektrotehnikat, rääkimata juba eesrindlikust nõukogude ühiskonnateadusest, mis on rajatud marksismi-leninismi vankumatule alusele ja mida ei saa kuidagi võrrelda kodanliku ühiskonnateadusega. Nõukogude teadlaste loominguiline koostöö tootmisnovaatoritega tagab meie teadusele edasise edu, mis kindlustab talle esikoha maailmateaduses.

KUIDAS TEKKISID RELIGIOOSSED USKUMUSED

Marksism andis esmakordselt ajaloos teadusliku selektuse religiooni tekkimise ja tema ekspluataatorliku olemuse kohta ning näitas kätte ainuõige tee religiooni täielikuks ületamiseks — ekspluataatorliku korra hävitamise kaudu. Marksism-leninism seab esikohale proletariaadi poliitilise ühinemise, tema liidu töötava talurahvaga ja poliitilise võitluse kodanluse võimu vastu proletaarse revolutsiooni võidu eest, sotsialismi võidu eest ja allutab religiooni-vastase võitluse sellele põhiülesandele.

Religiooni teoreetiliseks aluseks on idealism. Idealistid püüavad oma teooriais jätta religioonile augu läbipugemiseks. Marx ja Engels märkisid, et kõik, nii vanad kui ka uued idealistid usuvad intuitsioonidesse, ilmutustesse, päästjaisse, imetegijaisse, ja ainult nende hariduse astmest oleneb, kas võtab see usk jämeda, religioosse või siis valgustatud, filosoofilise vormi.

Preestrid, reaktsioonilised kodanlikud teadlased ja teised religiooni kaitsjad väidavad, et religioon on igavene, et ilma religioonita ei saa inimkond elada, et usuline tunne olevat inimesele «sünnipärane», pandud inimestesse jumala poolt ja ta olevat eksisteerinud ja eksisteerib alati.

Need väited ei vasta tegelikkusele. Religioon ei ole alati eksisteerinud. Ta tekkis inimühiskonna teatud arenemisastmel ja sureb paratamatult pärast seda, kui kaovad teda toetavad allikad. See fakt, et religioon ei ole igavene,

leiab kinnitust etnograafia (teadus, mis uurib mitmesuguste rahvaste majandust ja kultuurilisi ning elukondlikke iseärasusi), arheoloogia (teadus, mis uurib möödunud sajandite ainelisi mälestusmärke), antropoloogia (teadus, mis uurib inimest tema füüsilise loomuse küljest seoses tema ühiskondlike eluvormidega) ja teiste teaduste andmete poolt. Väljakaevamised, muistsete mälestusmärkide uurimine jne. tõestavad ümberlökkamatult, et inimkond ei ole alati olnud niisugune, nagu praegu. Väga kaugel ajastul sarnanes inimese elu loomade eluga. Ta kattis end loomanahkadega ja tal polnud muud peavarju peale koobaste ega muud relva peale kepi ja kivide. Pikaajalise, palju sajandeid kestnud võitluse ja vaeva hinnaga õnnestus inimesel mõningaid loomi kodustada ja õppida tuld tegema. Inimesed ei alustanud oma ajalugu religioosete kujutlustega, vaid elatusvahendite hankimisega.

Inimene eraldus loomariigist tänu tööle, tänu sellele, et ta õppis tegema tööriistu. Paljude aastatuhandete kestel täiustas töö inimest. Koos töövilumuse arenemisega tugevnes inimese võim looduse üle.

Tööriistade valmistamise ja tarvitamise protsessis, pikaajalise praktika, kogemuste ja vaatluste protsessis arenesid välja inimese mõtlemis- ja kõnevõime. Juba esimesed sammud ühiskondliku tootmise arenemises olid seotud kõne kui mõtete vahetamise vahendi aluste tekkimisega. Vastastikune suhtlemine, mõtete vahetamine, mida teostati keele abil, etendab ühiskonna elus suurt osa. Ilma selleta on igasugune inimeste ühine tegevus võimatu ja järelikult on mõeldamatu ka inimühiskonna olemasolu ja arenemine ise.

Kui tänapäeva inimesed võivad mõtelda ja kõnelda mitte ainult sellest, mida nad antud hetkel enda ümber näevad ja kuulevad, vaid ka kaugelasuvaist asjadest ja nähtustest, minevikust ja tulevikust, siis oli ürginimese mõtlemine teistsugune, peamiselt esemeline. Väga pika aja jooksul pärast seda, kui inimene ahvikarjast eraldus, oli tema mõtlemisorgan — aju — veel sellisel madalal arenemistasemel, et ta ei suutnud kujundada abstraktseid, sealhulgas ka religioosseid kujutlusi. Teatavasti eksisteerib inimkond Maa peal ligikaudu miljon aastat, religioossed uskumused aga tekkisid alles niinimetatud neandertali inimesel, kes elas 80 000—100 000 aastat tagasi.

Religioon tekkis ürgkogukondliku sugukondliku korra tingimustes. Ürgkogukondliku korra ajal ei olnud eraomandust, ei olnud varalist ebavõrdsust ega rikkaiks ja vaesteks jagunemist. Tööriistad olid tol ajal kõige primitiivsemad — teravad kivitükid ja kepid. Sellise «tehnikaga» ei suutnud inimene elatusvahendeid üksikult hankida. Et metsas puuvilja koguda, kalu püüda ja elamut ehitada, olid inimesed sunnitud töötama ühiselt, kui nad ei tahtnud langeda näljasurma, kiskjate loomade või vaenlaste kallaletungi ohvriks. Ühine töö viis nende tootmisvahendite, samuti ka tootmissaaduste ühisomandusele. Neid vahetati noil aegadel ühiskonnaliikmete vahel võrdselt. Ühine töö ja ühisomandus olid siin tootlike jõudude üpris madala taseme tulemuseks: ürginimesed suutsid ainult äärmiselt suurte, ühiste jõupingutustega oma olemasolu kaitsta.

Piiblis on olemas legend sellest, et esimesed inimesed olevat elanud täielikus külluses, paradisis. See on vale. Mitte mingit «kuldset ajastut» pole minevikus olnud, ja ürginimene oma primitiivsete tootmisriistadega sõltus täielikult stiihilistest loodusjõududest. Tema elu kulges lahtise taeva all ja ta oli kaitsetu selliste nähtuste ees, nagu torm ja äike. Külüm tõi talle surma, metsloom võis teda lõhki kiskuda ja loodusõnnetused — uputused, maavärin-gud ja metsapõlemised — täitsid ta õudusega. Loodus-seadused olid inimesele arusaamatud ja hämmastasid tema kujutlusvõimet. Salapärane loodus sisendas inimesele hirmu. Inimese jõuetusest võitluses loodusega tekkisid esimesed kujutlused tundmatute ja vägevate jõudude olemasolust, kellede võimuses on nii inimesed kui ka kõik neid ümbritsevad esemed. Hirmuäratavate ja arusaamatute loodusjõudude kehastamine moodustaski selle idu, millest arenes välja religioon.

Algul nägid inimesed looduse esemeis ja -nähtustes endis erilisi, üleloomulikke olendeid, kes omavad teadvust ja tahet, jõudu ja võimu. Järk-järgult eraldusid inimese teadvuses tema poolt väljamõeldud saladuslikud olendid looduse esemeist ja -nähtustest ning hakkasid näima talle jumalustena, kes loodust ja inimest ennast valitsevad. Tol perioodil hakkas inimene maailma jagama kehalisteks ja vaimseteks nähtusteks. Kogu loodus oli tema silmis asustatud rohkearvuliste jumaluste ja vaimudega. Talle näis, et vaimud asuvad kõikjal — maa peal, õhus, tules, vees

jne. Inimene eraldas nende hulgas häid vaime, kes toovad talle kasu, ja pahasid vaime, kes teevad talle kahju.

Koos kujutlusega headest ja pahadest vaimudest tekkisid ka esimesed kombetalitused: inimene otsis viise sundida üleloomulikke jõude toimima temale soovitavas suunas, püüdis võita nende poolehoidu ja vältida nende viha, kättemaksu ning ebasoosingut. Harimatute, looduse ees jõuetute inimeste kujutluste järgi avaldasid nähtamatud vaimud inimese saatusel tugevat mõju. Tšuktsidel näiteks oli uskumus, et kui inimesel on «paha nimi», siis pahad vaimud teda taga kiusama ei hakka. Seepärast andsid vanemad oma lastele kõige solvavamaid ja alandavamaid hüüdnimesid või püüdsid paha vaimu petta, nimetades poega «Ravtuvjaks», mis tähendab «pole kodus». Andes poisile niisuguse nime, arvasid vanemad naiivselt, et pahad vaimud ootavad kannatlikult, millal too, kes end selle nime all varjab, koju tuleb, ega jõuagi teda ära oodata. Teine nimi, «Rõntõirgin» tähendas «tarbetu», «hüljatu». Kas võisid vaimud taibata, kes end selle nime all varjab?

Religioossed kultused, s. o. kombetalitused, jumaluse mõjutamise võtted, omandasid nõidumiste, manamiste, ohvritoomiste ja palvuste kuju.

Tootlike jõudude kasv ja tööjaotus põhjustasid eraomanduse tekkimise. Eraomanduse tekkimisega lõhestus ühiskond vaenulikeks klassideks ja tekkis riik. Sellest ajast peale hakkavad muutuma ka kujutlused jumalate funktsioonidest. Sugukondlikud jumalad tõrjuti välja ja nende asemele seati jumalad-isevalitsejad, kellede mõju laienes tervetele riikidele. Jumalad, kes kunagi olid loodusjõudude lihtsaks kehastuseks, muutusid ühe või teise omandusliigi, perekonna, riikliku korralduse soosijaiks või isegi kujutletavaiks loojaiks. Nüüd jagunesid nad klassiühiskonna eeskujul kõrgemaiks ja alamaiks ja nende eesotsas seisis ülemvalitseja. F. Engels märkis, puudutades Vana-Idamaa ajalugu, et kui poleks olnud idamaist ainuvalitsevat despooti, siis poleks olnud ka ainujumalat. Järkjärgult tekkisid neli niinimetatud maailmareligiooni usuga ainujumalasse — kristlus, buddism, islam ja juudisk.

Klassiühiskonnas oli religioon seatud selle valitseva klassi teenistusse, kelle kätte oli koondunud majanduslik

ja poliitiline võim. Religioon muutus aktiivseks abiliseks töötajate julmas ekspluateerimises, sotsiaalse rõhumise vahendiks. Loodusjõududele, mis inimese üle valitsevad, lisandusid ühiskondlikud jõud, kes töid töötajaile uusi kannatusi ja hädasid.

Kuidas muutusidki ajalooliselt religioosse kultuse vormid, kuidas erinevadki omavahel kirikudogmad, mis ühtesid või teisi religioosseid seisukohti kinnitavad, muutumatuks jääb igasuguse religiooni alus — idealism. Kuigi idealistid asendavad jumala mõiste sageli «õpetatud» sõnadega, nagu «absoluutne idee», «absoluutne vaim», asi sellest ei muutu.

Klassiühiskonna tekkimise momendist peale jääb muutumatuks ka religiooni ekspluataatorlik osa. «Usk on rahvale oopiumiks» — selline on marksismi suhtumine religioonisse. Sajandite kestel on religioon lämmatanud inimese igasugust katset loodust tunnetada, ära hoida loodusjõudude purustavat mõju ja vabaneda sotsiaalsest rõhumisest.

Rahva teadvust uimastades peletas kirik ekspluateerijate huvides töötajaid eemale teadmistest ja haridusest. Visalt religiooni vastu võideldes ja peegeldades ühiskonna materiaalse elu arendamise huve, kiskus teadus julgesti looduse saladustelt kätteid. Ta relvastas inimese maailma tunnetamiseks ja loodusjõudude alistamiseks. Mida suurejoonelisemad olid teaduse edusammud, seda rohkem õõnestus kiriku mõju ja autoriteet. Tänapäeva teadus leiab looduseaduste tundmisele tuginedes teid loodusvarade üha täielikumaks kasutamiseks. Praegu inimene mitte ainult et sõltub loodusest, vaid ka mõjutab loodust, kujundab teda ümber ja vallutab loodusjõude. Tõeline teadus avab teed kõige keerukamate loodusnähtuste tunnetamiseks ja annab võimalused kõige avaramaks tööalaseks tegevuseks.

Nõukogude ühiskonnateadus, peegeldades ühiskonna objektiivseid arenemiseadusi, näitab kõigi maade töötajaile kätte selge eesmärgi võitluseks ja võitudeks ning vahendid, mis on selle eesmärgi teostamiseks vajalikud.

Teaduse poolt avastatud loodus- ja ühiskonnaseadused on määratu suurte kogemuste, pikaajaliste vaatluste ja teadusevastaste, reaktsiooniliste teooriate vastu võitlemise tulemus. Tõeline teadus viib inimkonda vääramatult edasi, üha sügavamale maailmatunnetamisele.

MAAILMA TEKKIMISEST

Mis on maailm? Kas on olnud maailma algust? Kuidas tekkis elu Maa peal? Kuidas tekkis inimene? Kõiki neid küsimusi hakkasid inimesed esitama endale väga ammu — juba siis, kui nad meie Maast väga vähe teadsid, rääkimata juba teistest planeetidest.

Inimeste primitiivsed, ürgaegsed kujutlused loovutasid aeglaselt, ägedas võitluses tee õigematele vaadetele, mis järk-järgult lähenesid sellele käsitusele, mille annab tänapäeva teadus. Selle üle, kuidas muistsed inimesed kujutlesid maailmaehitust ja elu ning inimese tekkimist, võime otsustada muinasajast meieni jõudnud religioosete õpetuste järgi. Piiblis jutustatakse, et jumal olevat kuue päeva jooksul ei-millestki loonud maailma, taimed, loomad ja inimese. Esimesel päeval olevat loodud taevast ja ilma veeta, asustamata Maa; teisel päeval taevaalaotus; kolmandal päeval hakkas jumal, lahutades vee maismaast, maismaad ilustama — sellele ilmus taimestik; neljandal päeval loodi Maa valgustamiseks taevakehad, mis asuvad taevaalaotuses: Päike ja Kuu ning tähed. Viiendal päeval olevat loodud roomajad ja linnud; kuuendal päeval — loomad ja inimene. Seitsmenda päeva pühendas jumal puhkusele, olles oma tööst väsinud.

Sellised kujutlused tekkisid kaugel muinasajal, mil inimene lihtsameelselt uskus, et kui oda, vasar ja igasugused riistad on loodud tema poolt, siis tähendab, et ka universum on kellegi poolt loodud. Niiviisi tekkis meie kaugele esivanemate naiivsest püüdlusest otsustada looduse elu üle omaenda elu järgi kujutus jumalast kui universumi loojast.

Teadus eitab neid religioosseid väljamõeldisi. Universum, loodus, materia ei ole kellegi poolt loodud, ta on igavene; ta on alati eksisteerinud ja saab alati eksisteerima.

Materia jäävuse seadus on põhiline looduseadus. Sellele seadusele allub kõik, alates materia kõige pisemaist osakestest ja lõpetades tohutu suurte kosmiliste kehade — tähtede ja planeetidega. Ta on aluseks kõigile loodust käsitlevatele teadustele. Juba suur vene teadlane M. V. Lomonossov (1711—1765) tõestas, et materia ei teki mistahes tingimustes ei-millestki ega kao jäljetult. Tema laboratoorset katset on kerge korrata. Asetage kaks

küünalt suurtesse, hästi suletud klaaskolbidesse. Pange kolvid kaaludele, tasakaalustage kaalukaunid ja süüdate siis üks küünal põlema, teine küünal aga jätke süütamata. Kolvis on selleks küllaldaselt hapnikku, et kogu põlema-süüdatud küünal ära põleks. Ja mis juhtub? Vaatamata sellele, et ühes kolvis küünal ära põles, teises aga on küünal puutumata, jäävad kaalukaunid tasakaalu. Miks? Aga sellepärast, et ärapõlenud küünal kadus vaid kui antud ese; seejuures lagunes ta reaks aineiks, millede kaal võrdub ärapõlenud küünla kaaluga. Mõnikord näib, nagu oleks mingi aine jäägita kadunud, näiteks, küttepuud nende põletamisel. Ent kokku kogudes küttepuude põlemisest tekkinud tahma, suitsu, söe ja tuha ning need ära kaaludes näeme, et küttepuud ei kadunud jäljetult, vaid on toimunud ainult materia vormi muundumine, muutumine, materia hulk aga on jäänud muutumatuks.

Teadus tõestas konkreetsete, praktiliste näidete varal, et ühtki nähtust, ühtki eset ei saa luua ei-millestki. Samal ajal ei saa midagi eksisteerivat jäljetult hävitada, vaid seda võib ainult muuta — selline on üks suuremaid loodusseadusi.

Ent kui kõik see on tänapäeval võimatu, siis oli see võimatu ka eile, ja tuhat aastat tagasi. Religioon aga väidab kaine mõistuse kiuste endiselt, et jumal on loonud maailma ei-millestki, kahe salasõna abil: «saagu valgus!» Ja tekkis valgus, ning ühes valgusega ka maa ja taevas ning loomad ja inimene. Hirmutades usklikke jumala kõikvõgevusega, sepitseb religioon väljamõeldisi maailma lõpust. «Päike läheb pimedaks, ja kuu ei anna oma valgust, ja tähed langevad taevast maha,» on öeldud evangeliumis. «Päike kattub pimedusega, tähed kustuvad, mäed liiguvad oma paigast ja taevas kui kate tõuseb üles,» ütleb koraan.

Kõik need muinasjutud on kirikule vajalikud selleks, et rahva tahet halvata tema katseis maailma muuta ja saada oma elu peremeheks. Pime usk kõikvõimsasse ja kõikjal-olevasse jumalasse peab töötajais tugevdama ustavust jumalast võituile maa peal — kuningaile ja ekspluateerijaile.

Teadus ei saa niisuguste väljamõeldistega leppida. Inimese mõistus, mis on sügavasti tunginud looduse varjatud saladustesse, tõestas, et universum on materia lõpmatult toimuv liikumine. Kui universum on alati eksisteerinud,

kui tal pole olnud algust ega tule lõppu, siis taevakehadel — Maal, Päikesel, tähtede süsteemidel jne. — kõigil neil on olnud algus ja tuleb lõpp. Universumis toimub ringkäik, ühtede maailmade alatine tekkimine ja teiste hukkumine. Üksikud planeedid ja tähed võivad hukkuda ja hukkuvad, kuid mateeria oma lahutamatu omadusega — liikumisega — ei saa hukkuda.

Niisiis, maailm on oma materiaalselt olemuselt ühtne, ta ei ole kellegi poolt loodud, vaid oli, on ja saab alati olema arenev mateeria. Meid ümbritseva maailma loendamatuil nähtustel on ühtne materiaalne loomus. Kõik looduses — lihtsast liivaterakesest Päikeseni, elava aine pisimast osakesest inimajuni — on vaid mateeria eri vormid. Meie tajume materiat vahetult tema konkreetseis eri liikides. See võib olla niinimetatud surnud loodus (näiteks kivi, liiv) või elav loodus (taim, loom, inimene). Inimese teadvus — tema mõtted, mõisted — on inimaju tegevuse produkt,aju aga on kõrgestiorganiseeritud mateeria. Loodus eksisteerib väljaspool meid ja meist sõltumatult; tema esemed mõjutavad meid ja meie meelegaorganid peegeldavad, otsekui fotografeerivad neid. Tähed, planeedid, igasugused mineraalid, taimed, loomad, inimene — kõik nad on mateeria eri liigid oma mitmesuguseil arenemisastmel.

Materia mõiste on välja kujunenud inimmõtlemise palju sajandeid kestnud arenemise tulemusel, kusjuures see inimmõtlemine on omaks võtnud sugupõlvede kogemuste suured saavutused. Nagu igasugune abstraktne mõiste, sisaldab ta määrangu selle üldise kohta, mis on omane kõigile esemeile ja nähtustele. Kõige üldisem on neis see, et nad on materiaalsed.

Materiaiks on teadlased eri aegadel pidanud kord õhku, kord tuld, kord erilist ainet «apeiron», kord pisimaid ja jagamatuid osakesi — aatomeid. Kujutlused mateeria ehitusest on sõltunud ja sõltuvad teaduse tasemest. Ent millised need kujutlused oleksidki, muutumatuks jääb üks: mateeria pole loodud ei meie teadvuse ega jumala poolt, ta eksisteerib väljaspool meid, enne meid ja meie teadvusest sõltumatult. Mateeria on primaarne ja meie teadvus on sekundaarne, materiast tuletatud.

Materia ammendav teaduslik definitsioon on antud V. I. Lenini poolt. Mateeria, ütleb Lenin, on filosoofiline kategooria selleks, et tähistada objektiivset reaalsust, mis

on inimesele antud tema aistinguis ja mis eksisteerib neist sõltumatult. Sellest tuleneb, et, kuigi meie kujutlused materia ehitusest võivad muutuda ja muutuvad sedamööda, kuidas teadusalased teadmised arenevad, muutumatuks jääb dialektilise materialismi tees, et materia on objektiivne reaalsus ja et inimene on võimeline tunnetama ümbritsevat maailma, sest meie aistingud peegeldavad ümbritsevat tegelikkust ligikaudselt õigesti. Tõepoolest, kunagi arvasid teadlased, et materia koosneb pisimaist ja jagamatuist liikuvaist aineosakestest — aatomeist. Hiljem tegi füüsika kindlaks, et aatomid on väga keerukad moodustised ja et peale aatomite on olemas ka teisi, elementaarseid osakesi. Kuid kas sellest järeldub, et materiat pole olemas? Materia uute omaduste ja liikide avastamine kinnitab vaid uuesti, aga mitte ei kummuta dialektilist materialismi.

Purustava löögi religioossele õpetusele maailma loomisest jumala poolt andis suur vene teadlane D. I. Mendelejev (1834—1907). Mendelejevi poolt avastatud keemiliste elementide perioodilisuse süsteem näitas, et pole olemas vahet «maise» ja «taevase» vahel, mida religioon jutlustab: kõigi maailmakehade aine koosneb ühtedest ja nendetsamadest keemilistest elementidest, mis asuvad eri ühendes. Ühed ja needsamad elemendid on laiali pillatud kõikjal, kogu maailmas, nad on olemas nii tähtede koostises kui ka maa ja teiste planeetide koostises.

Nagu materiagi, nii ei ole loodav ega hävitatav ka liikumine, mille kandjaks on materia. Omades energiat, võib materia muutuda, ühest vormist teise siirduda. On tuntud mitmesugused energialiigid: soojusenergia, mida saadakse tavaliselt põlemisel, mehaaniline energia, mida saadakse mingi masina töötamisel, elektrienergia jne. Näiteks paneb petrooleum traktorimootoris põledes selle liikuma ja antud juhtumil muutub soojusenergia mehaaniliseks energiaks. Soojus, valgus ja elekter on kõik energia mitmekesised vormid. Me näeme pidevalt energia siirdumist ühest vormist teise. Süütame näiteks elektrilambi — pöörame lüliti —, ja elektrivool suundub läbi lambikese metallniidi; elektrienergia ajab niidi soojaks ja muutub seejuures teiseks vormiks — soojuseks; hõõguv niit hakkab helenduma: siin muutub soojusenergia uueks vormiks — valguseks.

Materia ja energia säilivuse ja muunduvuse seadus jääb õigeks ka bioloogiliste nähtuste valdkonnas, eriti taimede elus.

Suur vene teadlane K. A. Timirjazev (1843—1920), kes saavutas teaduses väga suurt edu ja tegi palju selleks, et teadus muutuks rahva ühisvaraks, tõestas esmakordselt, et rohelised taimed omavad võimet kinni pidada ja koguda päikeselt saadavat energiat.

Et inimene võiks eksisteerida, selleks peab ta saama toitu, mis sisaldab valmeid keerukaid aineid: rasvu, valke, vitamiine, suhkrut, tärklisi. Need ained tekivad taimekudedes. Kasutades päikesekiirte energiat, absorbeerivad taimed erilise aine — klorofüllil — abil, mis taimedes sisaldub ja millest oleneb nende roheline värvus, õhust süsihappegaasi, lagundavad selle ja kasutavad suhkrut, tärklise ning teiste ainete moodustamiseks. Seejuures päikesekiirte energia ei hävi, vaid siirdub varjatud olekusse. Sel viisil varuvad rohelised taimed päikeseenergiat.

Klorofüllitera eriliste omaduste avastamine Timirjazevi poolt aitas kindlaks teha tiheda seose Päikese ja maa-pealse elu vahel. Hõõguva kivisöe kuumuses ammutab inimene päikeseenergiat, mis on miljonid aastad tagasi taimede poolt kogutud ja maa alla maetud.

Materia lõpmatu muutumine ja arenemine ning siirdumine ühest kvalitatiivsest olekust teise toimub seega liikumises. Materia ja liikumine on lahutamatud: ei ole olemas materiat ilma liikumiseta, nagu pole olemas liikumist ilma materiaata. Looduses on muidugi olemas nii paigalolek kui ka tasakaal, kuid need on vaid liikumise momendid. Materia liikumine hõlmab kõiki looduses toimuvaid muutusi ja protsesse, kaasa arvatud sellised keerukad muutused ja protsessid, nagu ühiskondliku elu, inimtõlemise ja teaduse arenemine.

Kust siis tekib liikumine? «Jumala poolt antud algtõukest», — kinnitavad idealistid. See on väär mitte ainult sellepärast, et jumalat pole iialgi eksisteerinud ega eksisteeri, vaid ka sellepärast, et mitte iga liikumist ei kutsu esile tuge väljastpoolt. Muidugi, kui näiteks õun on oksalt maha löödud, siis kukub ta alla. Kuid see on liikumise lihtsaim liik — mehaaniline liikumine. Liikumine kui materia omadus on hoopis keerukam: peamine liikumises on tema siirdumine ühest kvaliteedist teise, arenemine vanast uude. Selline liikumise käsitlus ei vaja

«algtouget». Looduse esemeile ja -nähtustele on omased sisemised vastuolud. Marksistlik dialektika õpetab, et neil kõigil on olemas oma negatiivne ja positiivne külg, oma minevik ja tulevik, oma väljasurev ja arenev. See, mis antud hetkel on uus, muutub aja jooksul vanaks ja peab loovutama tee teisele uuele. Võitlus vana ja uue vahel, väljasureva ja tekkiva vahel moodustab arenemisprotsessi seesmise sisu. Vastandite võitlus on maailmas toimuva alatise liikumise alatiseks põhjuseks.

Liikuv, arenev materia eksisteerib ajas ja ruumis. Nagu ei saa olla materiat ilma liikumiseta, nii ei saa olla materiat väljaspool ruumi ja aega. Liikumine, aeg ja ruum on omakorda mõeldamatud ilma materiaata. Idealistid eitavad seda, nad püüavad sisse tuua jabura mõtte sellest, et nii aeg kui ka ruum on subjektiivsed kategooriad, mis on määratud jumala poolt ja säilitatud inimeste teadvuses omaenda mugavuseks. Religioon jutlustab, et maailm hakkas eksisteerima siis, kui jumal lõi maailma, siit sai alguse ka ajaarvamine. Jumal seadis piirid ruumile ja määras kindlaks ka maailma lõpu. Ent kui küsida pappidelt: aga millal hakkas eksisteerima jumal? — siis vastavad nad kohe, et jumal on eksisteerinud alati, s. o. nad püüavad materia lahutamatu omaduse üle kanda väljamõeldud jumalale.

Teaduse edusammud kummutavad religioossed idealistlikud väited maailma loomisest ja tema paratamatust lõpust. Teadus on kindlaks teinud, et maailma algust pole olnud, samuti nagu ei tule ka tema lõppu.

MIDA RÄÄGIVAD RELIGIOON JA TEADUS MAAILMA TUNNETATAVUSEST

Kas meid ümbritsev maailm on tunnetatav? Ka selles küsimuses on käimas ammust ajast leppimatu võitlus materialistliku ja idealistliku maailmavaate vahel. Inimene püüab iidsetest aegadest peale tunnetada teda ümbritsevat loodust ja lahendada küsimusi universumi tekkimisest ning paljusid muid küsimusi.

Omades liiga vähest teadmistevaru loodusest, ei suutnud meie kauged esivanemad neile küsimustele õigeid vastuseid anda ja nad mõtlesid välja üleloomulikud jõud, kes olevat ära keelanud katsed tungida «jumaluse saladustesse». Religioon säilitab need väljamõeldised seni-

ajani. Nagu juba märgitud, ei kutsu ükski religioon inimest uurima ja juurdlema, vaid pimesi uskuma tema dogmasid. Ta tunnustab imede, s. o. looduseaduste rikkmise võimalikkust. Igaühele meist on näiteks teada, et Päike iga päev «tõuseb» ja õhtul «loojub», see on vankumatu looduseadus. Kuid piibel kinnitab, nagu oleks Joosua kunagi käskinud Päikesel seisma jääda ja Päike peatunud. Teadus on tõestanud, et ainet ei saa luua ei-millestki. Aga ometi jutustab piibel, et, järgides jumala eeskujut, kes lõi maailma ei-millestki, käskis prohvet Elias vaesel lesknaisel, kellel oli peotäis jahu ja pisut õli, küpsetada sellest jahust ja õlist leiba. Ja mis juhtus? Lesknaine küpsetas mitu korda leiba ja sõi seda koos oma pojaga, jahutagavara aga tal ei vähenenud. Järelikult tehti jahu ja õli «ei-millestki». Täpselt samuti toideti evangeeliumi legendi järgi kõrbes neli tuhat meest ja ka nende naised ning lapsed seitsme leiva ja mõne kalaga, ning seejuures jäi veel järele seitse korvitäit leiba.

Religioon õpetab uskuma imedesse ja sisendab usklikele, et imet saab välja kutsuda palvustega. Vene kirjanik I. S. Turgenev kirjutas sel puhul: «Millest inimene ka palvetaks — ta palub imet. Igasugune palvetamine seisneb järgnevas: «Suur Jumal, tee, et kaks korda kaks ei oleks neli.»»

Teadus eitab otsustavalt igasugust imede võimalikkust. Imesid pole olemas, sest looduses ei ole midagi meelevaldset. Ainult looduseaduste mittetundmine kutsub arenematus mõistuses esile kujutluse imest. Tõsi küll, paljud looduseadused ei ole veel avastatud, kuid see ei tähenda, et neid pole olemas ja et neid ei avastata tulevikus.

Teaduse eesmärgiks on kõige täielikumalt ja sügavamalt loodust ja ühiskonda tunnetada sellistena, nagu nad on tegelikkuses, ja avastada looduse ja ühiskonna arenemiseadused selleks, et need inimese huvides ära kasutada. Mis on siis seadus?

Maailm kujutab endast lahutamatu tervikut; kõik esemed ja nähtused sõltuvad üksteisest ja on üksteisest tingitud. Sellepärast toimub kõik looduses ja ühiskonnas seaduspäraselt, mitte aga kuidas juhtub, mitte korratult. Praktika näitab, et iga nähtus või sündmus on vaid lülilik pikas põhjuste ja tagajärgede ahelas, ning see, mis esime-

sel pilgul näib juhuste mänguna, osutub tegelikult seestmistele seostele allutatuks.

Ühesuguste põhjuste ja tingimuste puhul korduvad nähtused seaduspäraselt. On märgatud, näiteks, et kehad soojenemisel paisuvad, jahtumisel aga tõmbuvad kokku. Sellist sõltuvust keha temperatuuri ja tema mahu vahel nimetame me loodusseaduseks. Võtame teise näite: Marx ja Engels avastasid ühiskonna objektiivsed arenemisseadused, tõestades, et ühiskonna arenemise põhjustavad lõppkokkuvõttes muudatused tootmisviisis.

Teaduse seadused on väljaspool meid eksisteerivate objektiivsete seaduspärasuste peegelduseks inimeste peades.

Kogu tootmispraktika rajaneb objektiivselt kehtivate loodusseaduste tunnustamisel. Meie ei saaks metalli töödelda, kui me ei teaks, millise temperatuuri juures ja kuidas muutub metalli maht, meie ei saaks põllumajandusega tegelda, kui me ei teaks, millistel tingimustel on ühe või teise kultuuri kasvatamine võimalik. Kogemused näitavad, et imesid maailmas ei juhtu, ja et see, mis on võimatu, iialgi ei teostu, ning see, mis toimub, on seaduspärane.

Nii loodus kui ka ühiskond arenevad oma objektiivsete, s. o. meie tahtest ja teadvusest sõltumatute seaduste järgi. Teadus ei loo seadusi, vaid ainult avastab nende toime looduse ja ühiskondliku elu hulgalistes nähtustes. Inimesed ei saa oma tegevusega objektiivseid seadusi muuta, seda enam aga ei suuda inimesed uusi seadusi luua. Kuid seaduste objektiivsuse tunnustamine ei tähenda seda, et nende toime on vastupandamatu, et looduse ja ühiskonna arenemine on tundmatu, jumaliku jõu poolt ette määratud, et inimene on pimedaks mängukanniks looduse ja ühiskonna halastamatute seaduste käes.

Marksism-leninism õpetab, et kuigi inimesed ei suuda seadusi muuta, hävitada või luua, ei ole ühiskond nende ees jõuetu: inimesed võivad, olles need seadused avastanud, neid tunnetada ja, olles neid tunnetanud, — toimida teadlikult, piirata ühtede seaduste purustavat toimet ja anda teiste seaduste toimele vaba tegevusvälja. Iga teadusharu annab tema poolt saavutatud taseme piirides usaldusväärsed teadmised neist seadustest, mis eksisteerivad selles looduse või ühiskonna valdkonnas, mida ta uurib. Tundes loodusseadusi, alistab inimene endale loodusjõud. Näiteks sellest on tootmine — tööstus ja põllu-

majandus. Luues mitmesuguseid tööriistu, masinaid, instrumente jm., kergendab inimene endale loodusjõudude kasutamist. Tarvitseb vaid mainida selliseid täiuslikke masinaid, nagu sammuv ekskavaator-hiiglane või reaktiivlennuk. Ühiskonna progressiivsed jõud, ja kõigepealt töölisklass, on eluliselt huvitatud ühiskonna objektiivsete arenemisseaduste kõige täielikumast esiletoomisest, nende sügavast ja igakülgsest tunnetamisest ning nende kasutamisest inimkonna rõhuva enamuse huvides.

Hoopis teisiti on lugu väljasurevate klasside esindajatega, tänapäeva kodanluse esindajatega. Nad eitavad ühiskonna arenemise seaduspärasest iseloomu, kujutavad inimkonna kogu ajalugu kaosena ja juhuslikkustena ning eitavad seega igasugust sihiteadliku praktilise tegevuse võimalikkust. Eitades ühiskonna arenemise seaduspärasusi, petavad imperialistide õpetatud toapoisid rahvast, varjates tema eest seda, et kapitalistlik kord on ajalooliselt määratud hukkamisele.

Et kapitalismi päästa ja teda rahvahulkade revolutsiooniliste aktsioonide eest kaitsta, selleks kinnitavad nad inimese jõuetust stiihia ees nii looduses kui ka ühiskonnas. Pole raske mõista, et niisugune «teooria», mis viib passiivsusele, tegevusetusele, isevoolule ja eitab igasugust võitlust, on kodanlusele ja tema kaitsjaile kasulik. Niisugune «teooria» hävitab inimeses usu oma jõusse ja ümbritseva maailma tunnetamise ning muutmise võimalikkusse.

On olemas muidugi terve rida nähtusi, mida inimene on jõuetu mõjutama, isegi kui ta on tunnetanud neid seadusi, mis neid valitsevad. Sellised on astronoomilised, geoloogilised ja mõningad teised loodusnähtused, näiteks maavärinad. Kuid siingi võivad inimesed oma praktilise tegevusega ühe või teise seaduse kahjulikku toimet piirata või ära hoida. Näiteks peeti kõige vanemal ajastul suurte jõgede üleujutusi, uputusi, millede tagajärjel hävisid orased ja elamud, vältimatuks õnnetuseks. Kuid aja jooksul, teaduse ja tehnika arenedes, õppisid inimesed ehitama tamme ja hüdrojaamu, ning jõgede üleujutused lakkasid tekitamast hukutavaid tagajärgi.

Tunda objektiivseid loodusseadusi, neid arvestada ja rajada oma praktiline tegevus kooskõlas nende vääramatute seadustega — tähendab saada võimalus loodust aktiivselt mõjutada.

Nii võimaldavad näiteks mitšuurinliku bioloogia saavutused teadlikult juhtida taimede ja loomade kujunemist. Nõukogude bioloogid-mitšuurinlased teevad ümber taime- ja loomariigi loomust, loovad uusi taimesorte ja aretavad uusi loomatõuge. Nad sunnivad kauges põhjas vilja kandma selliseid taimi, mis minevikus kandsid vilja ainult lõunas. Mitšuurinlased on saavutanud edu ilma igasuguse loodusseaduste rikkumiseta. Mitšuurinlased on saavutanud väljapaistvaid tulemusi just seetõttu, et nende loov tegevus rajaneb loodusseaduste, bioloogiateaduse seaduste tundmisel ja kasutamisel.

Veel enam, loodusseaduste rikkumisel poleks nad suutnud midagi saavutada.

Inimkond vallutab oma arenemises üha enam stiihilisi loodusjõude. Kuid igasuguses ekspluataatorlikus ühiskonnas, kus vabrikud, tehased, maa ja muud tootmisvahendid on eraomanike käes, on loodusjõudude vallutamine toimunud ja toimub aeglaselt, ebaühtlaselt ja sellega kaasneb pidev loodusvarade riisumine. Tänapäeva kapitalism, mille põhiliseks majandusseaduseks on kapitalistide võidujooks maksimaalse kasumi järele, ei sea ega saagi seada endale eesmärgiks loodusvarade ja inimteadmiste kasutamist kogu ühiskonna huvides. Kapitalismi ajalugu on loodusvarade halastamatu riisumise ja mullaviljakuse hävitamise ajalugu.

Uut tehnikat, mis võib inimese tööd kergendada ja loodusjõudude kasutamisele kaasa aidata, rakendab kapitalist ainult siis, kui see töötab temale uut kasumit. Vastasel korral aga säilitab ta käsitsitöö ja keskaegsed tootmismeetodid. Kujukaks näiteks sellest on põllumajanduse äärmine tehniline mahajäämus kapitalistlikes riikides, eriti aga asumaades ning sõltuvais riikides. Siin võib kohata kõige primitiivsemaid maa-harimisriistu, mis kujutavad endast mõnikord vaid puutükki.

Tänapäeva imperialistliku kodanluse kaitsjad, eitades ajaloolise arenemise seaduspärasuse ideed, puhuvad igati suureks isiku osa ajaloos. Idealistid kinnitavad, et ajalugu loovad ja pööravad, nagu neil pähe tuleb, üksikud väljapaistvad isikud — kuningad ja väejuhid. Tegelikult võivad kõige väljapaistvamad isikud etendada ajaloos tõsist osa vaid sedavõrd, kuivõrd nad on osanud õigesti mõista ühiskonna majandusliku arenemise vajadusi. Aja-

lugu ei loo mitte kangelased, vaid rahvas, kes loob kõik eluhüved.

Just seepärast on sellel väga suur tähtsus, et kasvab rahva teadlikkus, mis teeb ta aktiivseks võitlejaks uue, õnneliku elu eest. Kodanlus saab väga hästi aru, et tema võimule tuleb lõpp, kui rahvas saab oma jõust teadlikuks, saab teadlikuks ühiskonna revolutsioonilise ümberkorraldamise teedest ja viisidest ning astub otsustavasse võitlusse igasuguse rõhumise ja ekspluateerimise vastu, erandomanduse ja kapitalistliku majandussüsteemi vastu. Seepärast võtabki kodanlus tarvitusele kõik abinõud selleks, et rahva teadvust ähmastada ja tema tahtet halvata. Nende abinõude hulgas kuulub üks peamisi kohti religioonile. Reaktsioonilised teadlased, kaitstes religioosseid dogmasid, teenivad sedasama eesmärki: juhtida rahvas võitlusest kõrvale ja näidata talle ekspluateerijaile vastupanemise mõttetust ning hukatuslikkust. Nad ütlevad, et objektiivseid seaduspärasusi pole olemas, kõik on allutatud juhuse tahtele, jumaluse tahtele; mitte midagi ei saa tunnetada, mitte midagi ei ole võimalik ette näha.

Maailma tunnetatavuse eitamine, mis viib lõppkokkuvõttes religioosse ideoloogiaga leppimisele, on ühel või teisel kujul omane kõigile idealistlikele filosoofilistele süsteemidele. Kõik tänapäeva reaktsioonilised kodanlikud filosoofid «tõestavad» maailma tunnetamatust.

Jutlustades subjektivismi ja loobumist objektiivseist seaduspärasustest looduses ning ühiskonnas, püüavad nad õõnestada teaduse aluseid; teadus on ilma nende seaduspärasuste tunnustamiseta ja ilma nende uurimiseta mõeldamatu.

Teaduse ajalugu näitab, et inimõistuse vägevus on piiritu. Kui meie ei suudaks maailma seaduspärasusi tunnetada ja meie teadmised ei peegeldaks asjade olemust, siis jääks inimene igavesti stiihia orjaks.

Kuid inimene vallutab üha rohkem loodust, ta uurib ja tunnetab loodust üha sügavamini, ning sel tunnetamisel pole piire. Inimesed on läbi uurinud mitte ainult maakera, vaid nad on õppinud ka mõõtma kaugusi teiste planeetideni, nende planeetide suurust, uurima nende pinnaehitust ja määrama nende temperatuuri.

Ideede, mõistete ja teooriate õigsust kontrollitakse praktikaga, s. o. inimkonna kogu tootmistegevusega, mis on süunatud looduse ja ühiskonna ümberkujundamisele. Inim-

praktika kinnitab või kummutab ühed või teised oletused, kõrvaldades jaburad ja säilitades tõepärased. Teoorial, teadusel, olles praktika üldistuseks, on väga suur tähtsus praktilisele tegevusele. Teooria ja praktika vahel on olemas alaline vastastikune toime: teooria rajaneb praktilisel, lähtub temast ja näitab omakorda teed praktikale. Teaduse ja praktika lahutamatu ühtsus avardab inimese silmaringi ja kõvendab tema võimu loodusjõudude üle. Mitteteadmise asendub teadmise, vähem täpne ja vähem täielik teadmine — täpsema ja täielikuma teadmise.

Maailma tunnetamine algab aistingute kaudu, mida inimene saab meeleanalüüsi abil. Nägemis-, kuulmis-, kompassimis-, haistmis- ja maitsmisorganite abil tajub inimene ümbritsevat tegelikkust. Tõsi küll, esineb meeleanalüüsi, kui aisting moonutab tegelikkuse pilti. Näiteks mõnikord näivad esemed suuruselt teistsugustena, kui nad tegelikult on (Päike ja Kuu näivad väikestena); või esemed näivad teistsugustena kujult (päikesepaistelisel päeval vette lastud mola näib murtuna); või me määrame valesti liikuvat eset (kui sõita rongis, siis paistab, et mitte rong ei liigu, vaid maastik aknas). Kuid kõigist neist näiteist ei järeldu sugugi, et aistingud pole üldse usaldusväärsed, et nad ei suuda anda välismaailmast õiget kujutlust. Saame ju me nendesamade meeleanalüüsi abil teada, et meil on tegemist meeleanalüüsi, ja me parandame seda. Kui meie meeleanalüüsi petaksid meid, siis ei saaks me õigesti tegutseda. Ometi orienteerub inimene ruumis ja tegutsseb oma meeleanalüüsi tunnistuste alusel. Peale selle on inimene õppinud — ja õpib seda rohkem, mida kaugemale edasi — ületama vahetu tajumuse suhtelist piiratust. Inimene leiutab mitmesuguseid instrumente ja aparate, mis meie aistinguid täpsustavad: mikroskoobi ja teleskoobi, mis võimaldavad näha ka kõige pisemaid, relvastamata silmale kättesaamatuid esemeid ja kaugeid tähti, mis on samuti paljale silmale nähtamatud. On aparate, mis teevad kättesaadavaks niisugused nähtused, mida me ei suuda oma meeleanalüüsi vahetult tajuda. Selline on näiteks seismograaf, mis näitab, et teatud paigas, mis asub mitu tuhat kilomeetrit meist eemal, toimub maavärin.

Kui me ütleme: «inimene leiutab», «inimene alustab endale loodust», siis me üldistame ühiskonna progressiivse arenemise fakte. Seejuures ei tohi unustada, et teadus ja

tehnika arenevad ekspluataatorliku, eriti kapitalistliku korra tingimustes ja sotsialismi tingimustes erinevalt ning eri eesmärkidel.

Tänapäeva kapitalistid allutavad teaduse ja tehnika oma kasuahneile huvidele — kasumite väljapumpamisele —, kasutavad neid veristeks kuritegudeks inimkonna vastu ning leiutavad inimeste massilise hävitamise relvi. Asumaadel ja poolasumaadel Aasias, Aafrikas, Austraalias ja Lõuna-Ameerikas purustavad imperialistid kasu tagaajamisel irrigatsioonisüsteeme, mis on loodud kohalike elanike paljude sugupõlvade vaevaga; viljakad põllud muutuvad kõrbeiks, miljonid talupojad laostuvad ja neid ähvardab viletsus, nälg ning väljasuremine.

Teadus on kapitalistlikes maades seatud kullakoti teenistusse, tema ülesandeks on toetada, kaitsta ja rahva silmis puhtaks pesta raugastunud, hukkumisele määratud ning seetõttu veelgi metsikumat kapitalismi.

Kapitalismi üldkriisi tingimustes pöörduvad religiooni poole isegi mõned suured teadlased, kellel ei ole kindlat teaduslikku, materialistlikku maailmavaadet. Nad kõiguvad materialismi ja idealismi vahel. Materialismi poole tõukavad neid teaduslikud avastused, idealism aga võimaldab veeretada vastutust kõige selle eest, mis kapitalistlikus maailmas toimub, — julmuse, ülekohtu ja rõhumise eest — «jumalikule hoolele». Muidugi leidub rajaselguse maailma teadlaste hulgas ka eesrindlikke inimesi, veendunud materialiste, kes võitlevad teaduse progressi eest. Kuid nende kõrval on tohutult palju materialismi verivaenlasi, inimesi, kellele rahva huvid, teaduse huvid ei tähenda midagi, vaid tähtsad on ainult dollarid; nad teevad katseid füüsika, keemia ja bioloogia valdkonnas tehtud avastusi tõlgendada «jumala olemise» tõendina, siluvad ühes kirikumeestega religiooni ja püüavad teda teaduse vaieldamatute saavutustega kohandada.

Seda on kujukalt näha kosmogooonias — teaduses taevakehade tekkimisest ja arenemisest. Kosmogoonia etendab väga suurt osa õige, teadusliku, materialistliku maailmavaate kujundamises. Seepärast käib kosmogoonia valdkonnas ammust ajast äge võitlus religiooni ja teaduse vahel.

Meie päevil kasutab katoliku kiriku keskus — Vatikan — uusi riukaid. Usklike taskuist ammutatud raha ja kapitalistliku maailma ninameestelt saadavate subsiidiumidega

peetakse Rooma paavsti residentsis ülal astronoomilist observatooriumi, füüsikalaboratooriumi jne. Nende asutuste ülesandeks pole hoopiski mitte teaduse arendamine; nende ülesandeks on vaid vabastada piiblis esitatud maailma tekkimise teooria ilmseist mõttetustest ja see kas või kuidagi kaine mõistusega kohandada. 1951. aasta novembris oli paavst Pius XII, esinedes paavstliku teaduste akadeemia istungil traktaadiga «Jumala olemasolu tõendid tänapäeva teaduse valguses», sunnitud tunnustama teaduse saavutusi, kuid ta ütles: «Faktid näitavad, et minevikus kiiruga tehtud järelduste kiuste veendub tõeline teadus, mida kaugemale ta edeneb, seda rohkem jumala olemasolus.» Nii püüab käesoleval ajal religioon, söandamata eitada teaduse üldtuntud progressi, teaduslike andmete abil ühtlasi kinnitada ideed jumala olemasolust. Paavstil tuleb ajaga sammu pidada. Paavst on sellega nõus, et inimõistuse poolt hangitud faktid on õiged, kuid ta teeb siinsamas reservatsiooni, et see mõistus on suur sellepärast, et tema allikaks on jumal. Kui alles hiljuti kirik väitis, et jumala poolt loodud maailm on muutumatu, ja jälitas teadlasi, kes julgesid kõnelda nähtuste arenemisest ning muutlikkusest, siis nüüd tsiteerib paavst ise vana-kreeka filosoofi-dialektikut Herakleitost, kes oli öelnud: «Kõik voolab, kõik muutub.» Kuid see ei takista katoliku kirikupeal järeldust tegemast, et kui kõik voolab ja muutub, siis tähendab, on olnud maailma algus ja selle alguse on rajanud jumal.

Kuni viimase ajani valitses kodanlikus teaduses arvamused, et taevakehad, sealhulgas ka tähed, tekkisid kõik korraga, üheaegselt. Seda esitati kui «tõendit» piibli muinasjutule maailma loomisest jumala poolt. Religioosseile idealistlikele väiteile sai osaks täielik krahh. Neile andsid löögi nõukogude teadlased. Uued ülivõimsad teleskoobid võimaldasid meie astronoomidel vaatlustega kinnitada, et tähtede tekkimise protsess toimub ka praegu.

Tõeline teadus purustab väljamõeldised, mida on sepitlenud imperialistliku kodanluse toapoisid, kes on riietatud preestrikuubedesse või akadeemilistesse toogadesse.

Tuhandaastases võitluses tõrjus teadus järk-järgult religioossed kujutlused välja. Ja iga kord, kui teadus astus sammu edasi, taganes religioon sammu tagasi. Mida avaramaks muutus tunnetatu valdkond, seda vähem ruumi jäi usule jumalasse, ja religioon haaras kinni veel mitte

tunnetatud probleemidest, udustest teesidest. Ta leidis alati varjupaiga seal, kuhu polnud veel tunginud teadmise valgus. Nagu märkis V. I. Lenin, on religioon alati parasiteerinud tumedate, veel selgitamata küsimuste varal. Ühiskonna kogu ajaloo kestel on religioon püüdnud anda oma «vastused» just neile küsimustele, milledele ei ole veel suutnud ega jõudnud vastata teadus. Üheks selliseks küsimuseks oli küsimus elu tekkimisest Maa peal.

KUIDAS TEKKIS ELU MAA PEAL

Meie planeet Maa on oma elanikega võrreldes väga vana. Maa pale muutub aeglaselt, järk-järgult. Palju on tulnud tal läbi elada ammu enne seda, kui inimesed hakkasid temal peremehetsema. Kui oleksime Maa peale sattunud ligi kolmsada miljonit aastat tagasi, poleks me teda ära tundnud. See oli aeg, kus elu Maa peal oli alles tekkimas.

Kõigi religioonide aluseks on vaade, et elu on kõrgeima olendi — jumala — tahteavaldus, kes olevat pahunud elutusse ainesse hinge; see hing panebki liikvele ja säilitab kogu elava. Teadus hülgab sellised kujutlused elu tekkimisest Maa peal.

Dialektiline materialism õpetab, et elu tekkimine Maa peal on pikaajalise arenemisprotsessi tulemus ja et elavad organismid ei tekkinud sugugi mitte neissamades vormides, milliseid me näeme praegu. Oli aeg, kus elu Maa peal ei olnud, olid olemas ainult mäekivimid, mineraalid, metallid, gaasid ja vesi. Alles keemiliste ühendite äärmiselt pikaajalise arenemise tulemusel tekkis valkaine, ja eluta materia pani alguse elule. Elav valk on elavate kehade põhiline ehitusmaterjal, ilma milleta pole elu üldse võimalik. Elav valkaine andis oma arenemises raku, mis hakkas hingama, toituma, kasvama, paljunema jms. Pisi- maist üherakulistest elusolenditest tekkisid arenemiskäigus paljurakulised organismid. Elusolendid muutusid üha komplitseeritumaks. Arenemine lihtsaimaist organismidest keerukamaile kulges määratu pika ajaloolise perioodi kestel.

On olemas mitmesuguseid teooriaid meie planeedi Maa tekkimise kohta, kirjutab akadeemik A. I. Oparin, aga kuidas Maa kujuneski, kuulusid tema koostisse juba tema tekkimise ajal lihtsaimad orgaanilised ained — süsi-

vesinikud ja ammoniaak; neist lihtsaimaist orgaanilistest ainetest ja veest tekkisid meie planeedi pinnal orgaanilised ühendid — valgutaolised ained —, ja seejärel tekkis neist juba elav aine, millel polnud küll rakustruktuuri, kuid oli juba ainevahetus, elutingimustega kohandumise süsteem ja ühtsus ümbritseva väliskeskkonnaga. Elu järgnevaiks arenemisetappideks oli raku tekkimine elavast ainest ja lõpuks paljurakuliste organismide tekkimine.

Kuidas siis elav rakk tekib? Alles hiljuti jagas enamik teadlasi saksa teadlase Virchowi idealistlikke vaateid, kes väitis, et elu on ainult seal, kus on olemas rakud. Ta arvas, et organismi ürgaluseks on rakk ja et iga rakk tekib ainult rakust, s. t. ta on juba eksisteeriva raku jagunemise tulemus. Tunnustada seda — tähendab nõustuda sellega, et Maa peal on olnud kunagi moment, mil eksisteeris ainult üks, kõige esimene rakk. Kust siis see rakk ilmus? Virchowi metafüüsiline õpetus sisendab järelduse esimese raku jumalikust päritolust. On arusaadav, et see õpetus on paikapidamatu, olles vastuolus tegelikkuse reaalsete faktidega.

Küsimusele sellest, kuidas elav rakk tekib, vastas nõukogude teadlane O. B. Lepešinskaja. Terve rea katsete ja vaatluste varal tõestas ta, et elu ei alga rakust, nagu väitis Virchow, vaid lihtsast valgutombust, elavast mitterakulisest materiasist. Rakud võivad moodustuda mitte ainult olemasolevate rakkude jagunemise teel, vaid ka arenemise teel mitterakulisest elavast organismist. O. B. Lepešinskaja uurimused aitasid avastada veel ühe looduse saladuse — saladuse rakkude tekkimisest mitte ainult rakkudest, vaid ka nende tekkimisest kõikjal, kus on olemas valkaine. See avastus tähendab edasist tungimist nende seaduste olemusse, millede järgi elu areneb toimub.

Võitlust õige kujutluse eest elu tekkimisest ja arenemisest Maa peal alustas teadus juba väga ammu. Surmahoobi idealistlikele ja religioossele kujutlustele sellest, kuidas tekkisid loendamatud Maad asustavate taimede ja loomade liigid, andis Ch. Darwin (1809—1882). Darwin tõi esmakordselt bioloogiasse (elu käsitlevasse teadusesse) ajaloolise uurimismeetodi, näidates, et kõik elav Maa peal, kogu orgaaniline maailm, sealhulgas ka inimene, on pikaajalise arenemise tulemus. Darwin kogus määratu suure faktilise materjali ja jõudis selle alusel järeldusele, et

kõik taimed ja loomad, kaasa arvatud ka inimene, tekkisid ja arenevad loomulikult teel, et taimed ja loomad muutusid sellisteks, nagu me neid näeme, miljoneid aastaid kestnud arenemise tulemusel, et nad on tekkinud neist vähemkeerukaist olendeist, kes kunagi Maad asustasid. Seega kummutati piibli muinasjutt inimese jumalikust päritolust. Piibel jutustab, et esimese inimese Aadama voolis jumal «mullast» ja «puhus tema ninasse elavat õhku». Adam tähendabki «punasest savist tehtud»; kui Adam magama uinus, lõikas jumal temalt küljeluu ja lõi sellest küljeluust Eeva, Aadama naise. Piibel kinnitab, et neist kahest esimesest inimesest kasvaski välja inimsugu.

Tegelikult kujutab inimene endast orgaanilise maailma palju aastaid kestnud arenemise produkti, ta tekkis Maa peal mitte rohkem kui miljoni aasta eest. See periood on Maa vanusega võrreldes väga väike.

Kinnitanud orgaanilise maailma lakkamatu arenemise materialistliku idee, purustas Darwin kujutluse olemasoleva korra muutumatusel. Ta tõestas teaduslikult, et loomad ja taimed alaliselt muutuvad, moodustades üha uusi vorme, ja see pole jumala looming, vaid loodusloolise protsessi tulemus. Tema poolt esitatud ümberlõkamatud tõendid kõnelesid sellest, et inimene on kõrgeim imetaja ja et ta tekkis inimtaolistest ahvidest. Darwini õpetus kutsus esile ägeda võitluse. Kui eesrindlikud inimesed seda tervitasid, siis reaktionäärid ja vaimulikkond tungisid sellele õpetusele raevuselt kallale ja need kallaletungid, nagu juba ütlesime, ei lakka seniajani.

Darwini õpetus purustas täielikult idealistlikud ja usu- lised eelarvamused.

Kuid sel õpetusel olid ka oma nõrgad küljed. Rajanedes obskurandilt papp Malthuselt laenatud ülerahvastuse teoorial, ülehindas Darwin organismide elus toimuva olemasolevõitluse osa ja omistas ühtlasi liiga väikest tähtsust ümbritseva keskkonna otsesele mõjule. Tema õpetuses leidis teisigi vigu. Darwini teooria seletas põhiliselt vaid looduse möödunud ajalugu, selgitamata küsimust looduse muutmisest inimese huvides. Selle vea parandasid nõukogude bioloogid-materialistid.

Selle teaduse aluserajajaks, mis näitab, kuidas kõige paremini loodusvarasid kasutada, kuidas loodust muuta ja luua uusi taimeliike, oli suur vene teadlane I. V. Mitšurin (1855—1935). Ta õpetas mitte ainult loodust mõistma,

vaid ka teda vallutama. Mitšurin väitis, et «inimene võib teha ja peab tegema paremini kui loodus». Toimides julge ümberkujundajana, lõi I. V. Mitšurin üle 300 uue puuvilja- ja marjakultuuride sordi. Mitte oodata looduselt armuande, vaid meie ülesanne on neid võtta — selline oli põhiline orientatsioon tema vaevanõudvas töös.

Hüljates religioossed kujutlused elu tekkimisest Maa peal ja inimese tekkimisest, astub teadus välja ka religioosse õpetuse vastu sellest, et inimene koosneb kahest algest: materiaalsest ja vaimsest — kehast ja hingest. Religioon õpetab, et peamine on inimese surematu hing ja keha on vaid selle hinge kõdunev mahuti, vutlar.

Elu ja surma probleem on inimkonda alati erutanud. Vaevalt on maa peal iidsemat unistust kui unistus saavutada võit surma üle. Inimmõistus pole kunagi leppinud mõttega sellest, et surm on vältimatu nähtus. Kõigi rahvaste müütides, muistendeis ja lauludes esineb kangelasi, kes surma vastu võitlevad ja omavad õnnelikku annet surnuid elustada, neid ellu äratada. Vene rahvajutus elavast ja surnud veest peitub seesama unistus — leida vahend, mis suudaks puhuda elu kangestunud ja surnud kehasse. Mõte hävinemisest on eluinstinktile vaenulik ja seetõttu inimesele hirmuäratav. Seda hirmu kasutab religioon — «lohutaja». Sisendades inimestele lootust hauatagusele elule, kinnitab ta neile, et surm on ihaldatud väljapääsuks mure ja hädade maailmast piiritu õndsuse ja joobnustava rahu maailma.

Inimese keha ja hing on religiooni väite järgi vaenulikus vahekorras. Keha püüdvat rahuldada oma tarvidusi maises elus, mis on tulvil pattu ja askeldusi, hing aga on huvitatud üksnes taevasest elust, kus ta viibib igaveses õndsuses: mida parem on inimesel elu ajal, seda halvem tema hingele; et päästa hing, on tarvis keha kurnata. Pole raske näha, et õpetus surmajärgsest tasust elu ajal talutud piina eest on rahvahulkade orjastamise vahendiks.

Kõneldes «hauatagusest elust», õndsast eksisteerimisest paradisis, kus inimesed ei tunne mingeid muresid, õpetab religioon vaesele alandlikkust ja vagurust. Ütle lahti maistest hüvedest, kannata solvamisi ja piinamisi, vägi-valda ning puudust: «Jumal on kannatanud ja käskinud meilgi kannatada.» Kõikvõimas jumalus ei annetavat õndsust tolles maailmas kõigile, vaid ainult mätreile, kellele hingeb ta hoiab ja kaitseb. Mida vähem nurised oma kan-

natuste üle maa peal, seda kiiremini pälvid tasu taevas. Religioon kannab rahva õnneunistuse teostumise, hauatagusesse maailma, suunates inimeste püüdlused parema elu poole valele teele.

Usk hinge surematusse, toetatuna kiriku poolt, tekkis ammust ajast. Sedamööda, kuidas tehti tähelepanekuid ümbritseva looduse üle, mis iga aasta surmatoova talvekülma mõjul vaibub ja kevadel jälle elustub, tekkis ürginimese peas kujutlus, et ka surnud inimesed võivad ühes elustuva loodusega ellu tagasi tulla. Nagu looduski, arutlesid nad, mis talvel surres ei hävi, vaid ainult vajub unne, nii ei hukku ka inimene lõplikult — pärast surma elab tema hing edasi. Niisugused vastandlikud nähtused, nagu valgus ja pimedus, päev ja öö, soe ja külm, kevade ja talv, ärkvelolek ja uni, kehastasid metsinimese silmis elu ja surma.

Muistne inimene omistas hingele puhtmateriaalsed omadused. Hing oli tema silmis inimesetaoline olend, kes vajab toitu, nagu tema isegi, kes oskab küttida, võidelda ja teha inimestele kurja. Inimesed uskusid, et surnute hinged elavad ka hauataguses elus samal viisil, nagu elasid nende omanikud maa peal. Seepärast matsid nad ühes surnuga maha ka asjad, mis inimest elu ajal teenisid. Nii tekkis üks kõige enam levinud tava — matuse auavalduste ja ohvritoomise komme.

Hiljuti kaevas NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja Riikliku Ermitaazi arheoloogiline ekspeditsioon mägisel Altais väljal hauakünka — muistsete sakide (sküütide) matusepaiga. Matusepaigas leiti sküüdi sõjamehe laip, kes oli maetud koos oma naisega, ja koos nendega kõik, mida nad elus vajasisid: hobused, rõivad, karusnahad, toit — lambaliha tükid nahkkotikestes ja brõnzaga sarnanev juust. Kõik see oli igikeltsas hästi säilinud, kuigi oli maetud vähemalt 2500 aasta eest.

Seega kehastab religioosne õpetus hinge surematusest, nagu teisedki kirikuõpetused, ürgaegsete uskumuste jäänuiseid.

Tänapäeva teadus on tõestanud, et mingit kehastõlmatut hinge pole olemas. See, mida me nimetame hingeluks (psüühiliseks eluks) — meie mõtted, tunded, soovid — ei ole midagi muud kui inimaju, s. o. erilise kõrgesti organiseeritud materia tegevuse produkt. Inimese surmaga kaovad ka tema mõtted ja tunded ning aju materia

siirdub materia teistesse liikidesse. Teadus ütleb meile, et mitte mingisugust muud elu peale maise elu pole olemas; tarvis on võidelda parema elu eest maa peal, mitte aga oodata religiooni poolt väljamõeldud hauatagust õndsust.

Inimese aistingud, mõtted, tunded, tema teadlikud toimingud ei seletu mingi «jumaliku sädeme», tundmatu hinge olemasoluga, vaid sellega, et inimesel on olemas arenenud närvisüsteem, mis teostab kõigi organite vastastikust toimet. Inimese närvisüsteem koosneb pea- ja seljaajust ning neist väljuvaist närvidest, mis harunedes tungivad kõigisse keha organitesse.

Psüühilise elu võime loomariigis arenes ühes loomade närvi- ja ajuaparaadi komplitseerumise ja täiustumisega. Suurima täiuse on ajaloolise arenemise tulemusel saavutanud inimese peaju. Suur vene füsioloog I. P. Pavlov tõestas oma uurimustega, et peaju koor on inimese kõrgema närvitalitluse materiaalseks aluseks.

Anorgaanilisel material ei ole ei aistimis- ega mõtlemisvõimet. Kuid ka elusolendel ei tekkinud aistimisvõime kohe pärast elu tekkimist Maa peal, vaid pikaajalise saamise käigus. Loomariigi lihtsaimail esindajail on olemas vaid aistimise algmed ärritatavuse näol. Ärritatavus on selleks füüsiliseks aluseks, mille varal moodustuvad organismide arenemisprotsessis aistingud. Ärritatavusega võrreldes on aistimine materia kõrgem omadus. Aistimine muutub hiljem teadvuseks. Inimteadvus kujunes sedamööda, kuidas inimene loomariigist eraldus, s. o. sotsiaalse keskkonna mõjul.

Välismaailm, mõjutades meie meeleorganeid, kutsub esile närvierutuse, mis kandub edasi vastavasse peaju keskustesse. See erutus avaldub värvuse, heli, maitse, valu ja lõhna aistinguis ning peegeldab esemeärritaja omadusi. Peaju koostes muutub närvierutus psüühiliseks protsessiks, aistinguks. Psüühilisteks protsessideks on tajumus, mälu, kujutlus, mõtlemine. Mõtlemine on kõige keerukam psüühiline protsess. Tänu mõtlemisele võib inimene tunnetada mitte ainult nähtuse väliseid tunnuseid, vaid järk-järgult siirduda looduses ja ühiskonnas olemasolevate seasmiste seaduspärasuste avastamisele.

Inimese teadmishimuline mõistus on avastanud palju ümbritseva maailma saladusi, kuid peaaegu kõige eruta-

vam oli meie enda teadvuse mõistatus. Seda keerukat küsimust lahendada aitasid XIX—XX sajandi väljapaistvate vene teadlaste I. M. Setšenovi ja I. P. Pavlovi tööd.

Vastukaaluks religioonile, mis käsitleb elu kui mingi erilise kehast sõltumatu ja tunnetamatu «hinge» avaldust, kusjuures see «hing» juhtivat inimese toiminguid, võttis I. M. Setšenov inimpsüühika uurimise aluseks peaaju — mõtlemisorgani — tegevuse uurimise, mille arenemise tõttu on inimene jõudnud nii kaugemale ette oma esivanemaist — loomadest.

Hüljates religioosse idealistliku kujutluse psüühilistest protsessidest kui iseseisvaist protsessidest, tõendas Setšenov, et inimene on võimeline mõtlema ja tundma hoopiski mitte selle tõttu, et tal olevat jumalik «hing», vaid sellepärast, et nõnda on ehitatud tema aju — looduse kõige täiuslikum, kõige imeväärsem loomine — kõrgeima tundlikkuse organ. Peaaju talitluse põhivormiks on reflektorine tegevus¹.

Setšenov näitas esimesena, et kesknärvisüsteemis kulgeb erutumisprotsessi kõrval ka pärssimisprotsess. Seni oli teada ainult üks põhiline närviprotsess — erutus. Peaaju, nagu märkis Setšenov, on olemas keskused, mis võivad mitmesuguseid reflektoriseid liigutusi pärssida, tahtepingutusega kinni pidada. Me võime näiteks tahtepingutusega kinni pidada käe reflektorset äratõmbamist selle valulisel ärritamisel jne. Setšenovi õpetus sellest, et psüühiline on kõrgestiorganiseeritud materia — aju — omadus, õõnestas religioosete idealistlike kujutluste aluseid psüühika primaarsusest, tema sõltumatuses materias ja tema jumalikkusest iseloomust.

Setšenovi ideid arendas edasi ja süvendas I. P. Pavlov, kes avas uue ajastu kõrgemat närvitalitlust käsitlevas teaduses. Pavlov kinnitas, et inimese ja loomade peaaju töö aluseks on refleksid. Osa neist on inimesel ja loomad del olemas juba sünnimomendil. Nii näiteks hakkab äsja munast välja koorunud pardipoeg kohe ujuma. Neid sünnipäraseid ja päritud reflekse nimetas Pavlov tingimatuiks refleksideks: neil on püsiv iseloom ja nad peaaegu ei muutu. Kuid on olemas keerukamaid reflekse, mis kujunevad loomad el ja inimesel elutingimuste mõjul. Selliseid

¹ Refleks — see on ladinakeelne sõna, mis tähendab organismi peegeldamist, vastureaktsiooni välisärritustele: näiteks tõmbab inimene käe ära tuleleegi eest, pilgutab silmi ereda valguse puhul jne.

reflekse nimetas Pavlov tingrefleksideks. Tänu tingrefleksidele on organism pidevas ühtsuses ümbritseva maailmaga. Tingrefleksid tekivad närvisüsteemi kõrgemas osas — peaju suurte poolkerade koos, mis kontrollib organismi kogu talitlust, kõiki füsioloogilisi protsesse. Inimesel on tingrefleksid võrratult rikkamad kui loomadel. Neist kujunebki välja psüühiline tegevus. Pavlov tõestas, et inimese psüühika, olles normaalselt töötava aju funktsioon, ei vaja hinge olemasolu.

Pavlovi õpetus purustas niisugused iidset, kuid visa elujõuga eelarvamused, nagu usk unenägudesse. Praegugi leidub veel inimesi, kes peavad und salapäraseks ja teadusele kättesaamatuks nähtuseks. Selline kujutlus unest on tihedalt seotud usuga kehast eraldioleva hinge olemasolusse: ebausklikud inimesed arvavad, et une ajal on hing ärkvel ja võib inimese kehast lahkuda.

Sedamööda, kuidas teadus arenes, hakati unenähtust õigesti seostama närvisüsteemi talitlusega. Algul arvasid teadlased, et une kutsub esile närvienergia kahanemine. Kuid hiljem tehti kindlaks, et uni ei etenda inimese elus passiivset, vaid aktiivset osa, et une ajal toimub kaotatud energia taastumine; väsinud närvi- ja lihastesüsteem otsekui laadib end uuesti täis.

Hiilgavate katsete ja täpsete vaatluste abil avastas I. P. Pavlov aju uurides une peapõhjuse. Pavlovi õpetuse järgi juhib kõiki inimorganismi funktsioone peaju koor. Iga hetk võtab ta vastu hulga signaale; inimese ärkveloleku ajal suundub kõigist tema välis- ja siseorganeist ajju pidevalt signaale sellest, mis toimub ümbritsevas keskkonnas ja organismis endas. Kesknärvisüsteem võtab vastu saabuvad signaalid. Seejuures, nagu oli juba märgitud, kulgevad närvisüsteemis kaks vastupidist protsessi: erutumine ja pärssimine. Kui üks või teine peaju koore rakk vajab puhkust, siis tekib rakus pärssimisprotsess, sõltumatult sellest, et signaalide saabumine väljastpoolt kestab edasi.

Uni on närvisüsteemi talitluse pärssimine, mis laieneb üheaegselt suuremale osale peajust. Une ajal aju puhkab. Kuid ka une ajal ei teki täielikku pärssimist, kuna peaju koos jäävad ärkvele üksikud valvepunktid, millede kaudu säilib side välismaailmaga. Ema näiteks ärkab, niipea kui tema laps nutma hakkab: lapse nuttu «kuulsid» ema aju valvepunktid.

Unega kaasnevad mõnikord unenäod. Kuni selle ajani, mil teadus andis õige seletuse unenägede olemuse kohta, arvasid inimesed, et unenäod sisaldavad midagi salapärast, ennustavat. Praegugi leidub inimesi, kes arvavad, et unenägedel on olemas salajane mõte. Ebauskliketele inimestele näib, et unenägedes võib leida inimese ja isegi terve rahva ning riigi saatuse ettemääramist. Ka meie päevil eksisteerib veel usk «halbadesse» ja «headesse» unenägedesse.

Teadlased on inimese unenägede põhjusi uurides kindlaks teinud, et unenäod tekivad sel juhtumil, kui uni ei ole küllalt sügav, s. o. kui aju ei ole täielikult pärsitud. Kerge une ajal vabanevad üksikud ajukoore närvirakkude rühmad pärssivaist kammitsaist ja erutuvad, mistõttu inimese ajus spontaanselt elustuvad need kujundid, kavatsused, ootused, kartused ja mälestused, mis teda erutasid ärkveloleku ajal. Unenägedes on elamused eriskummalised: inimene lamab näiteks sängis toas, tema aga näeb unes, et ta jalutab õitsvas aias või ronib jäämäe otsa. Kõik see toimub nõnda sellepärast, et üksikud aju närvirakkude rühmad vabanevad pärssimisest korratult, kaootiliselt ja hakkavad funktsioneerima kõige ebatavalisemates kombinatsioonides. Aga kuna unenägedes ei allu inimese elamused normaalselt funktsioneeriva aju kontrollile, siis toovad kõige lihtsamad aistingud (helide, valgustuse, temperatuuri kõikumiste jne. aistingud) endaga kaasa kujutlusi, mida teadvuse poolt sugugi ei kritiseerita. Unenägedes tärkavad korratult psüühilised kujutlused, mis säilivad meie mälus.

Ebausklikete inimeste arvamusele vaatamata on teadus ümberlökkamatult tõestanud, et uni ja unenäod on täiesti loomulikud ja seletatavad nähtused. Uni ei tähenda hinge ajutist kehast «äralendamist», nagu eausklikud inimesed arvavad, vaid ta on organismi kaitseomadus, mis takistab kesknärvisüsteemi väljakurnamist ja hoiab organismi liigväsimumuse eest. Pavlovi õpetus, olles järjekindlalt materialistlik, on tugevaks relvaks võitluses idealismi, usuliste eelarvamuste ja ebausku vastu.

Kõigest öeldust järeldub, et religioon oma usulise doktriiniga elu loomisest jumala poolt on vaenulik igasugusele arenemisideele. Inimene ei ole hoopiski loodud jumala poolt, vaid ta kujutab endast loomariigi pikaajalise evolutsiooni tulemust. Kümneid ja sadu aastatuhandeid kest-

nud arenemisprotsessis omandas inimene tänu tööle need iseärasused, mis teda loomadest eraldavad. Töö laiendas inimese silmaringi ja aitas kaasa tema teadvuse arenemisele. Inimese mõtlemine, tema psüühiline tegevus ei ole «jumala säde», mis on pandud jumala poolt hinge, vaid materia kõrgeim produkt, mille on ette valmistanud elava looduse kogu eelnev arenemine.

RELIGIOONI JUURED KLASSIÜHISKONNAS JA TEMA REAKTSIOONILINE OSA

Looduse arenemisseaduste mittetundmine ja hirm stiihia ees on viinud loodusjõudude jumalustamisele. Klassiühiskonna elu majandusseaduste mittemõistmine ja jõuetus nende ees on põhjustanud ühiskondlike jõudude jumalustamise.

Senikaua kui inimesele olid ühtede või teiste ühiskondlike nähtuste tõelised põhjused arusaamatud, ei suutnud ta ära hoida nende nähtuste purustavaid tagajärgi ja osutus mängukanniks tundmatute jõudude käes.

Ühiskondlikud vapustused, mis on objektiivsete majandusseaduste toime tulemuseks, sisendasid inimestele õudust ja kinnitasid neis usku, et kõike maailmas valitseb jumal ja et tema tahe loob mitte ainult looduse, vaid ka ühiskonna.

Ränk sotsiaalne rõhumine, vaimupimedus ja harimatus sundisid töötajaid uskuma, et kõik nende piinad on saadetud jumala poolt inimeste pattude pärast ja et ainsaks väljapääsuks on paluda kõige andestamist ning valmistada end ette paremale, hauatagusele elule. Just siin, religioonis leidsid nad lootuse õnnele, kuigi surmajärgsele, leidsid lohutuse ja suikusid unistustes.

Marksism-leninism näitas, et religiooni allikad peituvad sotsiaalmajandusliku korra ekspluataatorlikus iseloomus. «Usk,» kirjutas V. I. Lenin, «on üks vaimse rõhumise liike, mis lasub kõikjal rahvahulkadel, kes on maha surutud igavese teiste kasuks töötamise, puuduse ja isoleerituse tõttu. Ekspluateeritavate klasside jõuetus nende võitluses ekspluataatoritega sünnitab samuti paratamatult usu paremasse hauatagusesse ellu, nagu metsinimese jõuetus tema võitluses loodusega sünnitab usu jumalatesse, kura-ditesse, imedesse jne.»¹

¹ V. I. Lenin, Teosed, 10. kd., Tallinn, 1952, lk. 64.

Ühiskond arenes, tõusis ühelt ajalooliselt astmelt teisele, töötajate elu aga muutus aina raskemaks selle tõttu, et ühiskonna alusena püsis eraomandus ja ekspluateerimine. Ekspluataatorlik vähemus elas endiselt elanikkonna tohtu enamuse töö arvel.

Vaatamata igasugustele manamistele ja karistustele, milledega religioon sõnakuulmatuid ähvardas, ei suutnud ta töötajais hävitada protestivaimu. Kogu ajaloost kestel ei lakanud nad võitlemast oma eluliste huvide eest.

Kümneid ja sadu kordi on töötajad püüdnud heita oma õlgadelt rõhujad, kuid senikaua kui nende võiduks polnud materiaalseid eeldusi, osutusid ekspluateerijad neist tugevamaks. Ühiskonda liikumapanevate seaduste mittemõistmine, selgete võitluseesmärkide puudumine ja organiseerimatus põhjustasid töötajate lüüasaamise. Sunnitud taganema, pöörasid töötajad pilgud tundmatu taeva poole, kus nad lootsid leida pääsemist.

Kristlus muutus masside religiooniks muide ka sellepärast, et ta esitas algul kindlad sotsiaalsed hüüdlauseid ja jutlustas «taevariigi» peatselt saabumisest maa peale, mil pole enam rõhumist, kannatust ega viletsust. See jutlustamine avaldas paratamatult mõju orjadele ja rõhutatud rahvastele, kellede ülestõuse julmalt maha suruti. Nukrus ja meeleheide, mis valdasid töötajaid, leidsid väljapääsu uues religioonis.

Hiljem kandis kristlus ekspluataatorlike klasside meeleheaks õnneunistuse teostumise sealpoolsesse maailma, lootes töötajaid veenda, et õnn maa peal on võimatu ja et kõik rahva katsed seda vallutada on mõttetud.

Ekspluateerijaid teenides liitus kirik sedavõrd tihedasti valitseva klassi ja tema riigiga, et töötajate võitlus sotsiaalse rõhumise vastu suundus sageli valitseva kiriku vastu ja toimus uute usuliste õpetuste loosungi all. Nii kandsid talupoegade ja linnakehvikute feodalismivastased väljaastumised Saksamaal XVI sajandi algul katoliku kiriku vastu suunatud liikumise iseloomu. Venemaa rõhutatud masside feodalismivastane võitlus XV—XVII sajandil omandas samuti real juhtumisel usuliste liikumiste vormi. See vorm tekitas töötajate aktsioone ja lahutas neid. Üldise armastuse ja kristliku kõige andestamise ideed nõrgendasid õigustatud viha rõhujate vastu ning tegid võitlejad loiuks.

Valitseva religiooni vastu astus välja ka kodanlus oma olemasolu koidikul, kui ta oli sammumas võimule. Võideldes feodalismi vastu, mis takistas kapitalistlike suhete arenemist, võitles ta ka feodalismi ustava teenri — kiriku — vastu. Ent see võitlus pole kunagi olnud järjekindel. Just selle tõttu unustaski kodanlus võimule tulles peagi oma ateistlikud meeleolud, eriti siis, kui ta hakkas tundma kasvava proletariaadi jõudu. Et oma võimu kindlustada ja rahvahulkade vastupanu maha suruda, kutsus kodanlus appi religiooni, silus teda ja seadis ta enda teenistusse. Religioon pidi kodanliku ekspluateerimise julmust ja barbaarsust varjama ja maskeerima. Kuid mida kaugemale ühiskond arenes, seda selgemini ilmnis klassidevaheliste suhete vaenulikkus, seda organiseeritumaks ja visamaks muutus klassivõitlus. Revolutsioonilise võitluse areniile astus ühiskonna kõige eesrindlikum klass — proletariaat. Tema ajalooliseks ülesandeks oli kõigi rõhutute ja ekspluateeritavate internatsionaalne ühendamine sotsialismi lipu alla, nende poliitiline valgustamine ja organiseerimine igasuguse rõhumise ja ekspluateerimise hävitamiseks. Töötajate vabastamine usulisest uimast, mis takistab ühiskonna klassiolemuse ja ühiskondlike nähtuste seose mõistmist ning pidurdab rahvahulkade poliitilise teadvuse kasvu, on saanud kapitali vastu peetava proletaarse võitluse lahutamatuks osaks.

Imperialism, olles kapitalistliku arenemise kõrgeim ja viimne staadium, on viinud äärmuseni kõik kodanliku korra vastuolud ja näidanud, et kapitalismi hukkumine on praktiliselt paratamatu. Kapitalismi maailmasüsteemi üldkriisi ja imperialismi põhilise majandusseaduse toime on tugevdanud ja teravdanud rahvahulkade hädasid ja viletsust ning rahvuslik-koloniaalse rõhumise raskust ja seadnud miljonite inimeste elu sõjalise hävitamise ohtu. Kapitalistlikes maades on paljudel inimestel, kes viibivad kodanliku ideoloogia kammitsais ja kes seetõttu ei näe selgeid võitlusteid, teadvus aheldatud hirmust läheneva katastroofi ees. Majandusliku ja poliitilise olukorra ebastabiilsus, perioodilised kriisid ning ebakindlus homses päevas on sünnitanud uue müstitsismi ja usuliste meeleolude laine. See laine on haaranud ka suure osa neist töötajaist, kellel ei ole kindlaid revolutsioonilisi veendumusi ja kes seetõttu kõiguvad kodanluse ja proletariaadi vahel. Lootusetust puudusest maha surutuina ja julmadest

tagakiusamistest piinatuina otsivad nad jälle, nagu sajad aastad tagasi, lohutust religioonis, mis sosistab neile endiselt toredaid muinasjutte surmajärgsest õndsusest, alandlikkusest ja vagurusest. «Töötavate hulkade sotsiaalne mahasurutus,» kirjutas Lenin, «nende näiliselt täielik abitus kapitalismi pimedate jõudude ees, kapitalismi, mis iga päev ja iga tund põhjustab kõige hirsumaid kannatusi, kõige metsikumaid piinu lihtsatele tööinimestele tuhat korda rohkem kui igasugused erakordsed sündmused, nagu sõjad, maavärisemised jne. — selles ongi religiooni kõige sügavam juur tänapäeval.»¹

Seega on religiooni juured klassiühiskonnas ja eriti tänapäeva kapitalistlikus ühiskonnas põhiliselt sotsiaalsed. Need peituvad selle ühiskonna olemasolu tingimustes. Religioon on imperialistide käes üheks mugavamaks töötajate rõhumise vahendiks. Muutudes äärmiselt reaktiooniliseks klassiks, muutus kodanlus inimvihkamise ja obskurantismi taimelavaks. Et oma võimu päevi pikendada ja roiskunud ning rahvaste poolt vihatud korda säilitada, on kodanlus valmis sooritama kõige nurjatumaid kuritegusid. Jumala nimega varjab ta nii töötajate eba-inimlikku ekspluateerimist ja laostamist, asumaade süsteematilist riisumist kui ka relvastumise metsikut võidujooksu. Vagade juttudega mässib ta töötajate teadvust, sisendades neile, et orjus on igavene, et mida suurema kasumi kindlustavad nad kapitalistile, seda rohkem toob see neile õnne taevas. Religioon varjutab kodanliku võimu eesmärgid ja kapitalistliku riigi rõhumise loomuse müstilise uduga.

Igasugune religioon, sanktsioneerides jumala nimega eraomanduse vankumatust ja klassirõhumist, õpetab töötajaid alistuma ekspluateatorlikule korrale. «Kartke jumalat, austage kuningat,» õpetab evangeelium. «Teie, sulased, kuulge kõige kartusega oma isandate sõna, ei mitte üksipäinis heade sõna, kes järele annavad, vaid ka tigidate sõna.» «Ära nurise, kannata kõiki ära, mis elu peale paneb,» jutlustab kirik, «sest palk on taevas.» «Sinu isandad on seatud jumala poolt, ja sellepärast, kui nad löövad ühele põsele, siis pööra ka teine nende poole, ja austa neid põlvest põlve, sest nad on igavesed,» sellised on religiooni põhikäsud, mis taotleavad rahva täielikku orjas-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 15. kd., Tallinn, 1953, lk. 372.

tamist ja vähimagi protesti mahasurumist. Olles valitsevate klasside toeks, on religioon sajandite vältel töötajaile pähe tuupinud, et nad on väetid «sellesinase maailma vägevate» ees ja et nende pärisosaks on alandlikkus. Inimesed on jumala ees võrdsed, lohutas kirik, kuid maa peal ei saa võrdsust olla ja selle vastu võitlema on inimene jõuetu. Rõhutud klasside revolutsioonilisi väljaastumisi on kirik alati pidanud jumala vastu suunatuks.

Kinnitades ekspluataatorlikku korda kui «jumala poolt seatud» ja seetõttu igavest ning vankumatut korda ja võideldes teaduse ning materialismi vastu, püüab religioon töötajate tahet võidelda vabanemise eest maha suruda ja nende usku oma jõusse kõigutada. Religioon lämmatab rõhutud rahvahulkade protesti ja pahameelt ning püüab sisendada neile passiivsust, saatusele alistumist, alandlikkust ja kannatlikkust maise elu suhtes, lohutades lootustega tulevasele pääsemisele. Tootades töötajaile hauatagust õndsust, juhib religioon seega neid kõrvale võitlusest rõhujate vastu, võitlusest maapealse õnne eest.

Tänapäeva tingimustes, kus rahvusvahelisel areenil on käimas võitlus NSV Liidu poolt juhitava demokraatia ning sotsialismi leerijärgse imperialistliku reaktsiooni leerijärgse vahel, kasutab rahvusvaheline imperialism religiooni laialdaselt röövsõdade ettevalmistamisel ja pidamisel, koloniaal- ja sõltuvate rahvaste paljaksriisumisel ning rahvusliku vihavaenu õhutamisel.

Religiooni reaktsiooniline olemus avaldub kujukalt katooliikluse keskuse — Vatikani — tegevuses. Paavstiroon on kogu oma ajaloo kestel olnud progressi õelaim vaenlane, kõige eesrindliku kägistaja. Vatikani reaktsiooniline tegevus demokraatia, töölisliikumise ja sotsialismi vastu viis ta koostööle itaalia ja saksa fašismi ning jaapani imperialismiga. Vatikan tunnustas esimesena Hitleri, Franco ja Mussolini fašistlikke riike, sõlmis nendega kokkulepped (konkordaadid), kutsus palvetama fašismi peameeste edu eest ja mõistis hukka igasuguse võitluse fašismi poolt kehtestatud «uue korra» vastu. Vatikan kergendas Hitlerile tee Austria, Tšehhoslovakkia ja Poola vallutamiseks; Vatikan õnnistas hitlerlikku «uut korda» Euroopas; Vatikan toetas itaalia fašismi tema sõjakäigus Abessiiniasse, tema interventsioonis (ühes hitlerliku Saksamaaga) Hispaanias ja tema avantüürides Balkanil.

Vatikan on mitu korda püüdnud organiseerida vandenõusid ja ristisõdasid Nõukogude Liidu vastu. Teise maailmasõja eel tegi Vatikan üsna suuri pingutusi selleks, et suunata fašistlikku agressiooni Nõukogude Liidu vastu. Sõja ajal abistas paavst Pius XII aktiivselt fašistlike agressoreid: 22. juunit 1941 — päeva, mil hitlerlikud jõud tungisid meie maale ja hakkasid põletama ning röövima rahulikke külasid ja linnu — nimetas paavst «kauaoodatud» päevaks. Karmidel sõja-aastatel sammusid fašistlike karistussalkade järel mõrtsukad katoliku preestrikuubedes. Vatikan vaikis hitlerlike timukate kuritegelike roimade ees; paavstil ei leidunud sõnu nende hukkamõistmiseks, teda ei häirinud Majdaneki ja Oswiecimi suits.

Pärast saksa fašismi krahhi, kui ülemaailmse reaktiooni keskus kandus Ameerika Ühendriikidesse, astus Vatikan ameerika imperialismi teenistusse. Katoliku kiriku ladvik toetab nüüd ameerika monopoliste, kes taotleavad maailmavalitsemist.

Rooma paavst ei häbene kiidulaulu laulmist aatomipommile — inimeste massilise hävitamise vahendile —, nimetades seda «loodusseaduste» kehastuseks: aatomipomm on paavsti arvates «igavese jumaliku akti väljendus»; aatomipommis näeb Rooma paavst «tõendit loodusseaduste ühtsusest maailmakorra alusega, millele ei suuda isegi jumal vastu panna». Ega muidu ülista Rooma paavst aatomipommi, ega muidu kuuluta ta jumala jõuetuks aatomipommi ees: ta saab väga hästi aru, kelle vastu on suunatud imperialistlike inimsööjate põrguköögi aatomija bakterioloogilised saadused.

Katoliku kirik on üha rohkem kokku kasvamas monopolistliku kapitaliga. Rooma paavst on suurimaid kapitaliste maailmas. Eri maailmajagudes kuuluvad talle mõisad, ettevõtted, kaevandused ja pangad. Vatikani rikkus võistleb Ameerika Ühendriikide suurimate finantsmagnaatide rikkusega. «Püha trooni» jooksva arvel hoitakse Euroopa ja Ameerika Ühendriikide pankades miljardeid dollareid; Vatikan on enda kätte haaranud paljud aktsiaseltsid ja trustid Itaalias ja Prantsusmaal, Sveitsis ja Kanadas, Argentiinas ja Brasiilias. Itaalias ei ole peaaegu ainustki tööstusharu, mille omanike hulgas ei etendaks Vatikan kui mitte otsustavat, siis märkimisväärset osa. Seepärast esinevadki imperialistid ja Vatikan uue maailmasõja ettevalmistamisel ühtse rindena.

Rahvademokraatia maades tegelevad Vatikani agendid šantaaži, laimamise, kahjurlikkuse ja salakuulamisega. Ega ilmaaegu kirjutanud ameerika agentuur United Press: «Mitte keegi maailmas ei suuda koguda nii palju informatsiooni kui Vatikan.» Vatikani käsutuses on tohutu suur vaimulike armee. Ainuüksi Ameerika Ühendriikides on praegu 28 katoliku peapiiskoppi, 136 piiskoppi, 40 000 katoliku preestrit ja niisama palju munki ning nunni. Range tsentralisatsiooni ja karmi distsipliini tõttu, mis on katoliku, eriti alamale vaimulikkonnale kohustuslik, viiakse kõik Vatikani juhendid, kui absurdsed need oleksidki, viivitamatult ellu. Seepärast on selge, et selle asutuse reaktsiooniline osa on äärmiselt suur.

Imperialistid ei kasuta oma nurjatuiks eesmärkideks mitte üksnes Vatikani, vaid ka teisi religioosseid organisatsioone. Selleks kulutatakse üsna suur osa neist summadest, mida Ameerika Ühendriikide kongress on assigneerinud salakuulamis- ja õõnestustegevuse finantseerimiseks NSV Liidus ning rahvademokraatia maades.

Tänapäeva tingimustes, kus ennatsalgavate kapitali vastu võitlejate read iga päevaga kasvavad, kus tööliikumises on väga laialdaselt levinud teadusliku sotsialismi ideed, muutub kodanlusel rahva petmine aina raskemaks. Otsese petmise ja kapitalismi avaliku kaitsmise asemele astuvad religioossed õpetused, mis kohanduvad tööliikumise ja võtavad «sotsialistlike» õpetuste kuju.

Nii tekivad reaktsioonilised usulis-poliitilised voolud ning neile vastavad reaktsioonilised usulis-poliitilised parteid, niisugused, nagu kristlik-sotsialistlik partei Itaalias, katoliiklik partei (MRP) Prantsusmaal ja katoliiklikud parteid Belgias, Austrias ning Lääne-Saksamaal.

Mida teravamaks muutuvad klassivastuolud kapitalistlikes maades, seda rohkem aktiveerub religioosete organisatsioonide tegevus, kes väljendavad kodanluse huve. Ülistades kapitalismi «jumalikkust», aitavad nad imperialistidel rahvast poliitikast eemale tõrjuda ja temalt poliitilisi õigusi ära võtta. Parlamendivalimiste ajal agiteerib reaktsiooniline vaimulikkond kommunistlike ja töölispartei vastu ja hirmutab töotajaid jumalaviha, sõja ning teiste hädadega, juhtumil kui nad sõandavad hääletada demokraatide poolt. «Pihisad» võtavad koos oma peremeeste-imperialistidega osa hääletamise tulemuste võltsimise ja moonutamise nurjatu süsteemi väljatöötami-

sest. Sageli, eriti Itaalias, organiseeritakse valimisjaoskonnad kirikute ja kloostrite juurde, usuliste koguduste ruumes. Seda tehakse selleks, et valijaid hääletamise momendil mõjutada.

Religioon on kodanluse ustavaks liitlaseks töötajate ridade laostamisel ja töölisklassi ühtsuse õonestamisel. Asendades klassihuvide usuliste huvidega ja rõhutades religioosseid lahkhelisid, külvavad kodanlikud peamehed kiriku abil töötajate vahel vaenu ja ässitavad neid üksteise vastu.

Usulised eelarvamused takistavad töötajail oma klassihuvidest teadlikuks saada ja halvavad nende võitlustahet. Kodanlus teab väga hästi, et mida rohkem on rahvahulka teadvus pappide ebausust ähmastatud, seda kergem on rahvahulki segadusse viia ja sõnakuulmises hoida.

Kuid seda mõistab ka töölisklass ja tema eelvägi — kommunistlik partei; nad teevad väsimatut tööd masside kasvatamisel eesrindliku, materialistliku teooria vaimus, kommunistliku vaimus. Marksismi-leninismi ideede najal kasvavad miljonid sotsialismi ja demokraatia eest võitlejad kogu maailmas. Need suured ideed on tegevusjuhendiks vennalikele kommunistlikele ja töölisparteiidele. Nende ideede lipu alla astuvad üha uued miljonid töötajad kõigis maakera nurkades. Marksismi-leninismi klassikute töödes leiavad nad vastused tänapäeva kõige aktuaalsemaile, kõige põletavamaile küsimustele. Dialektilise materialismi õpetus muutub rahvahulki vallutades üha enam võimsaks materiaalseks jõuks, mis maailma ümber kujundab uut, kommunistlikel alustel.

Sotsialismi võit NSV Liidus ja sotsialistliku ülesehitustöö edusammud rahvademokraatia maades näitavad kujukalt kõigi maade töötajaile, et kapitali võim ei ole kauakestev ja et rõõmsat ning õnnelikku elu on võimalik luua töötajate endi revolutsiooniliste jõupingutuste tulemusel ja mitte taevas, vaid maa peal.

RELIGIOOSSETE IGANDITE KAHJULIKKUS KOMMUNISTLIKU ÜLESEHITUSTÖÖ TINGIMUSTES

Nõukogude rahva ees seisab suur ja õilis eesmärk — kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Kaugest tuleviku perspektiivist on kommunistlik ülesehitustöö muutunud meie päevade tegelikkuseks. Meie näeme kommunismi

võrseid meie tööstuse ja eesrindlike kolhooside ning sovhooside hiiglasuurtes edusammudes, nõukogude inimeste ainelise heaolu kasvus ja nende vaimse kultuuri õitsengus. Meie maal Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusel toimunud majanduslikud ja poliitilised ümberkujundused on muutnud töötajate vaimse pale.

Endisest rusutud, julmalt ekspuuteeritud ja igati rõhutud tööinimesest on saanud meie nõukogude tingimustes oma maa täieõiguslik peremees, kommunismi teadlik ehitaja. Temale kuuluvad sotsialistliku riigi ääretud rikkused — maa ja selle varad, veekogud ja metsad, vabrikud, tehased ja kaevandused.

Meil ei ole eraomandust ega ekspuuteerimist, ja seetõttu ei ole võimalikud kriisid ja tööpuudus, rahva hädad ja viletsus, mis kapitalismi tingimustes töötajaile on hirmsaks nuhtluseks.

Miljonid nõukogude töölised ja talupojad, olles vabad kapitali ikkest ja relvastatud kõige eesrindlikuma marksistlik-leninliku teooriaga, on sotsialistliku ülesehitustöö käigus enese vabastanud mineviku raskest pärandist — religioosseist igandeist.

Ent leidub veel inimesi, kes usuvad metsinimeste poolt tuhandeid aastaid tagasi väljamõeldud imettegevaid muinasjutte ja sooritavad absurdseid kombetalitusi. Elu ise on kummutanud religioossed jaburdused jumala kõikvägevusest ja tema osavõtust inimese loominguist, need inimesed aga loevad endiselt pimesi sajandite jooksul näruks kuldunud palvusi ja laulavad kiidulaule tundmatule jumalale.

Paljud usklikud arvavad, et religioon mitte ainult ei takista, vaid koguni abistab kommunismi ülesehitamist. Kas religioon õpetab halba? — ütlevad nad; vastupidi, religioon hoiab inimesi tagasi halbadest tegudest; ütlevad ju religiooni käsud: ära tapa, ära varasta, ära riku abielu, austa vanemaid jne.

Nõukogude inimesed on muidugi varguse, kõlvatuse ja igasuguste muude kuritegude ning pahede vastu. Kuid tekib küsimus, milleks on siin tarvis religiooni? Religioon eksisteerib aastatuhandeid, aga kas on ta inimeste kuritegusid ja pahesid kõrvaldanud või vähemalt pehmendanud? Ja kas pole kurjategijate ja kõlvatute inimeste hulgas olnud usklikke ning koguni kõrgest vaimulikust seisusest inimesi? Ja ka moraal, s. o. kõlbelise käitumise reeglid, ei saa olla ühesugused inimestel, kes kuulusid eri klas-

sidesse ja elasid eri ajastuil. Moraal peegeldab ühiskondlikke suhteid, mis on kujunenud majandusliku arenemise antud astmel. Ürgühiskonnas näiteks, kus polnud ei tootmisvahendite eraomandust ega klassidesse jagunemist, ei saanud tekkida käsk «ära varasta» sel lihtsal põhjusel, et seal vargust ei olnud. See käsk kujunes eraomanduse ja ekspluateerimise tekkimisel.

Sotsialismi võit meie maal likvideeris kuritegevuse, sealhulgas ka varastamise sotsiaalsed põhjused. Ühiskondliku omanduse ja sotsialistliku majandussüsteemi kehtimine on aluseks eraomaniku-psühholoogia täielikule ületamisele kõigis tema avaldustes.

Valitsev kodanlus kasutab ristiusu käske selleks, et töötajaid tugevamini vaos hoida. Kapitalistid ja mõisnikud röövivad rahvast, varastavad omaenda riiki, rikuvad abielu ja suruvad suurima julmusega maha rõhutute katsed nende võimu alt vabaneda — ja kõike seda tehakse «kõrgema, jumaliku õigluse nimel», kristliku moraali tiiva all.

Religioon jutlustab silmakirjalikult «ligimese armastamisest». Jumala jaoks, ütlevad jutlustajad, ei ole vaeseid ega rikkaid: kõik inimesed on vennad; nende omavaheline vaen on «traagiline arusaamatus». «Armastage ligimest,» õpetab religioon. «Ligimese armastamise» jutlustamist esitab religioon kui midagi eriti ülevat, klassidest kõrgemalseisvat ja «üldinimlikku». Kuid milline armastus võib olla töötajail ekspluateerijate vastu ja ekspluateerijail töötajate vastu? Ühiskonnas, mis rajaneb töötajate rõhumisel ja orjastamisel käputäie ekspluateerijate poolt, ei valitse armastus, vaid klassivaen.

Aga kuidas täidab kodanlus ise «ligimese armastamise» käsku? Seda on näha kas või sellest, et viimase neljakümne aasta kestel on ta inimkonnale peale sundinud kaks maailmasõda ja valmistas praegu ette kolmandat. Neis sõdades hukkus mitukümmend miljonit inimest ja purustati paljude sugupõlvete poolt loodud hiiglasuured väärtused. Neid sõdu peeti kõige erisugusemate kirikute õnnistusel, kes imperialistide kuritegusid õigustasid ja püüavad praegu leida õigustust uuele maailmasõjale.

Kommunistlik moraal, väljendades töötajate huve, on põhiolemuselt vastandlik silmakirjalikule religiooslele moraalile. Tema aluseks on võitlus kommunismi eest, inimmoistuse ja inimese töö kõrgeima saavutuse eest. Kõlbeline on kõik see, mis aitab kaasa kommunistliku

ühiskonna ülesehitamisele. Proletaarne moraal ei õpeta armastama kõiki inimesi vahet tegemata. Ta õpetab vihkama tööliklassi vaenlasi — ekspluateerijaid, kes püüavad nõukogude rahva õnnelikkude ja rõõmsat elu segada ja tema heaolu kahjustada. Meie moraal kasvatab töötajaid ennastsalgava ustavuse vaimus oma sotsialistlikule isamaale ja oma rahvale. Ta õpetab nõukogude inimestele väsimatut valvsust ja oskust vaenlast avastada ning paljastada, ükskõik millise maski all ta end ka varjaks. Religioon aga, esinedes vanade reaktsiooniliste ideede ja mõistete kandjana ning olles kõige väljasureva toeks, teeb inimesed loiuks ja halvab nende revolutsioonilist meelkindlust. Religioon nürstab kriitilist mõtlemisvõimet ja võtab inimeselt poliitilise teravuse sündmuste tajumises. Religioon lahutab inimesi ja kasvatab individualismi, nõudes hoolitsemist vaid isikliku pääsemise eest põhimõttel «igauks enda eest, jumal üksi kõigi eest».

Meie ideoloogia on hoopis teistsugune. Ta kasvatab kollektiivsustunnet, ühendab töötajaid ja suunab kõik nende mõtted ühele eesmärgile — võitlusele kommunismi eest. Ära säästa jõudu kodumaa hüvanguks, ütleb kommunistlik moraal, sest isiklik õnn ei ole võimalik ilma kogu rahva õnneta; hoia ühiskondlikku omandust nagu silmatera, sest see on sotsialistliku korra alus; tugevda NSV Liidu rahvaste sõprust, sest nii kaua, kui on tugev nõukogude rahvaste sõprus, on nad võitmatud.

Kommunistlik moraal õpetab vabanema selliseist kapitalismi igandeist, mida religioon kaitseb, nagu põlglik suhtumine töösse ja naisesse. Religioon käsitleb tööd kui needust, mis on jumala poolt saadetud «pärispatu» pärast. Religioosne õpetus tööst kui jumala nuhtlusest peab rahvahulkadele sisendama, et mitte kapitalistid pole süüdi rahva hädades, vaid töötajad ise, kes kannavad oma osa vastutusest esivanemate patu pärast. Arusaadav, et selline õpetus on kodanlusele kasulik.

Kirikumehed väidavad: mida raskem on töö maa peal, seda kergem on saavutada pärast surma «taevalikku õndsust». «Töö, mida saadab palvus, ja palvus, mille järel käib tubli töö, päästavad meie hinge,» õpetavad kirikumehed. Järelikult ei kutsu religioon töötingimusi põhjalikult muutma ega ekspluateerimist kaotama, vaid, vastupidi, kindlustab töö orjastamist.

Töö, mis on inimese elu aluseks ja otsustavaks teguriks inimkonna arenemises, sai meie maal esmakordselt vabaks. Esmakordselt inimkonna ajaloos töötavad inimesed sotsialismi tingimustes mitte päevavaraste rikastamiseks, vaid enda jaoks — nõukogude ühiskonna heaks. Töötajate vabanemine ekspluateerimisest muutis töö raskest ja häbistavast koormast au, kuulsuse, vapruse ja kangelaslikkuse asjaks ning etendas tähtsaimat osa nõukogude inimese sotsialistliku teadvuse kujunemises ja kasvus. Sotsialism ja töö on lahutamatud. Töö on nende määratu suurte hüvede ammendamatuks allikaks, mis on antud nõukogude rahvale ja millede suurendamise eest kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus pidevalt hoolitsevad.

Kirik aga õpetab töötajaid kõige vähem muret tundma aineliste hüvede eest ja sisendab põlgust elurõõmude vastu. Ainult igakülge lihasuretamise teel, väidab kirik, võid pälvida õnne jumala ees. Pole raske mõista, et see askeetlik õpetus on kasulik ekspluateerijaile, kes tööliste higi ja vere varal rikastuvad.

Meie tingimustes ei ole inimesel tarvis vaevelda, poolnäljasena vihelda ja elurõõmudest loobuda. Kõik inimese jaoks, kõik inimese nimel — selline on meie tegelikkus. Nõukogude inimeste aineliste ja kultuuriliste vajaduste maksimaalne rahuldamine on sotsialistliku tootmise peaesmärgiks.

Meie partei ja valitsus suunavad rahva jõupingutused niisuguste majanduslike ja kultuuriliste tingimuste loomiseks, mis on vajalikud selleks, et töö ühiskonna jaoks muutuks harjumuseks, saaks naudinguks. Üheks niisuguseks tingimuseks on uue, kommunistliku töösse suhtumise kasvatamine.

Enamik nõukogude inimesi näeb ennastsalgavas töös isamaa heaks õnne ja innustuse allikat. Nad rajavad uusi teid teaduses ja tootmises, avavad uusi horisonte elus. Nõukogude inimeste suurest tööheroismist annab tunnistust kas või see fakt, et pärast Isamaasõda on ajavahemikul 1946. aastast 1. detsembrini 1953 NSV Liidu ordenite ja medalitega autasustatud 1 662 427 töölist, kolhoosnikut, teadlast ja insener-tehnilist töötajat ning 6540 inimese väljapaistvat novaatorlikku tegevust on hinnatud neile sotsialistliku töö kangelase kõrge nimetuse omistamisega.

Meie tootmisnovaatorid ja suurepärasead teadlased saavutavad üha suuremaid võite, mis Nõukogude riiki rikas-

tavad ja toovad talle kuulsust, ning tõstavad väsimatult tööviljakust. Mida kõrgem on tööviljakus, seda rohkem annab meie maa toodangut, seda kiiremini me loome toidu- ja tööstuskaupade külluse ning jõuame järelikult kiiremini kommunismile.

Kommunismi on võimalik üles ehitada vaid nende loovate jõupingutuste tulemusel, mida teevad kümned ja sajad miljonid inimesed, keda organiseerib ja suunab kommunistlik partei. Just sellepärast on teadliku töösse suhtumise kasvatamine meie partei ja riigi üheks peaülesandeks. Sel ajal kui partei juhib inimeste teadvust ja tahet loodus- ja ühiskonnaseaduste tundmaõppimiseks ning ümberkujundavaks tegevuseks, lahutab religioon inimese ühiskondlikust elust, käsitleb ümbritseva tegelikkuse muutmist mingi patuna ja sisendab loidust ning ükskõiksust elu vastu. Kirikumehed väidavad, et kõik maine on pilvetaguse maailmaga võrreldes kaduv ja tühine ning seepärast ei tasu ümbritsevale tegelikkusele liiga palju tähelepanu pöörata. Sisendades inimestele lootust jumala abile, ootamatule imele, nõrgendab religioon inimese tahet, desarmeerib teda. Religioon esineb ühiskondliku seisaku, tardumuse ja liikumatuse tulise eestvõitlejana. Hoides kramplikult kinni väljasurevast minevikust, on usulised eelarvamused leppimatult vaenulikud igasuguseile muudatustele nii tootmises, teaduses ja kunstis kui ka igapäevases elus.

Nii on usujuttustajad muide korduvalt püüdnud agrotehnika uusimaile saavutustele vastu seada palvejumalateenistusi viljasaagi päästmiseks ja vihma saavutamiseks. Usupühade ettekäändel on nad nurja ajanud õigeaegse külvi ja õigeaegse viljakoristamise, hirmutanud usklikke pühade ajal töötamise pärast jumala karistusega ja kutsunud neid mitte põllule, vaid kirikusse.

Nende kahjulike tavade järelkajasad, mis kommunismi ülesehitamist kahjustavad, esineb nõukogude tegelikkuses veel praegugi, eriti külas.

Juurutades inimeste teadvusse eitavat suhtumist töösse kui millessegi vihatavasse ja põlgusväärseks ja astudes välja tehniliste uuenduste ning täiustuste vastu, pidurdab religioon meie arenemist ja kisub seda tagasi.

Religioon, alla kiskudes töö osa, vähendab ka teadusalaste teadmiste tähtsust. Mõnede nõukogude inimeste peades säilinud religioossed igandid aheldavad nende ini-

meste initsiatiivi ja energiat ning annavad nad soolapuhujate ja teiste šarlatanide meelevalda, kes nende hari-
matuse arvel rikastuvad. Ära otsi vastust teaduses, õpetab
religioon, vaid «pühade isade» pehkinud kirjutistes. Hai-
guste vastu võitlemiseks määratud reaalsete vahendite
asemel, mis on rajatud arstiteaduse tänapäeva saavutus-
tele, pakub religioon usklikele ikoone, palvusi ja jumala-
teenistusi. Ta takistab inimese vaimset kasvu, nüristab
teda ja teeb ta oma orjaks.

Vastupidiselt religioonile nõuab sotsialism aktiivset osa-
võttu ühiskondlikult kasulikust tööst. Meie maal mõistab
rahvas hooletu töösse suhtumise hukka. Sotsialismilt
kommunismile järkjärgulise ülemineku tingimustes, kus
rõhuv enamik nõukogude inimesi töötab ausalt ja peab
kinni töödistsipliinist, ei tohi sallida töödistsipliini rikku-
jaid. Töölt puudumised, hilinemised ja lohakas suhtumine
oma kohustustesse desorganiseerivad tööstusettevõtete,
sovhooside ja kolhooside normaalset tööd ning toovad
kahju riigile ja kogu nõukogude rahvale.

Usulised eelarvamused on vastuolus sotsialistlike vaade-
tega tööle, religioosne õpetus tööst kui «jumala nuhtlu-
sest» aga on täiesti vaenulik sellele uuele töösse suhtumi-
sele, mis on välja kujunenud Nõukogudemaal. Pole raske
mõista, et usulisi eelarvamusi omades ei ole võimalik
saada sotsialistliku ühiskonna aktiivseks ja teadlikuks
töötajaks.

Üheks suuremaks paheks, mida religioon tekitab, on
tema poolt sisendatav rahvuslik vihavaen. Igasugune reli-
gioon, olgu see ristiusk, islam, buddism või mistahes
sektantlus, sisendab oma järelkäijatele, et ainult nemad on
«jumala äravalitsetud pojad», kõik teised aga on «jumala-
vallatud», keda jumal ei armasta ja keda ta pärast surma
nuhtleb. Kirik aitab kaasa vaenu õhutamisele rahvaste
vahel ja asendab klassivõitluse usulise võitlusega. Eks-
pluataatorlikud klassid ja kirikuteenrid püüavad usulisi
erinevusi muuta ületamatuks tõkkeks rahvaste vahel.

Meie päevil kasutavad imperialistlikud riigid religioos-
seid dogmasid igati oma poliitikas rõhutatud rahvaste
suhtes. Teiste rasside põlgamine ja inimeste tagakiusa-
mine ainult selle pärast, et neil on teine nahavärvus, —
seda sanktsioneerib ja toetabki religioon.

Ameerika Ühendriikides saavad 15 miljonit neegrit iga
päev omal nahal tunda rassilise ebavõrdõiguslikkuse kole-

dusi. Valge võib neegrit karistamatult solvata, lüüa, vigastada ja isegi tappa. Neeger aga ei tohi valge vastu kätt tõsta, kas või enesekaitseks, ta tapetakse selle eest — lintšitakse. Neegri töö on alati kõige raskem, kõige mustem ja kõige madalama tasuga. Diskrimineerimise, rahvusliku ja rassilise tagakiusamise poliitikat teostatakse Ameerika Ühendriikides ka slaavlaste, itaallaste, hiinlaste ja mehhiklaste suhtes.

Sisendades rassilist ja rahvuslikku vihavaenu, püüavad imperialistlike riikide ninamehed töötajate internatsionaalset ühtsust õõnestada. Kuid see muutub üha raskemaks. Maailma lihtsad inimesed, sõltumatult nahavärvusest, liituvad üha tihedamini võitluses töörahva eluliste huvide eest.

Ohutades usulist ja rahvuslikku vihavaenu, tahavad imperialistid sellega nõrgendada demokraatia ja sotsialismi rahvusvahelist rinnet, seda killustada ning nurja ajada rahvaste ühised jõupingutused võitluses rahu eest ja sõja vastu. Imperialistide huve teenib kosmopolitismi, s. o. isamaa-armastuse eitamise propaganda. Kirikumehed, eriti katoliiklased, jutlustavad «üldist vendlust» ja püüavad usklikke veenda, et rahvuslik sõltumatus ja vabadus ei ole tarvilikud, sest inimesed on maa peal ainult «ajutised külalised» ja neil ei tule mõelda mitte armastusest oma rahva ja kodumaa vastu, vaid armastusest jumala vastu ja «hinge päästmisest». Sisendades kosmopolitismi ideid, jutlustab Vatikan loobumist patriotismi kõrgeist ja õilsaist ideist, ükskõiksust oma kodumaa ja rahva saatus vastu.

Kommunistlik partei on võidelnud ja võitleb kodanliku kosmopolitismi vastu ning kasvatab töötajaid nõukogude patriotismi vaimus. Proletaarne internatsionalism tekkis ägedas võitluses kodanliku natsionalismi ja kosmopolitismi vastu. Ta lähtub sellest, et kõik rahvad ja rassid peavad olema võrdõiguslikud, et pole olemas «mittetäisväärtuslikke» rasse, nagu pole olemas ka «valitud» rasse. NSV Liidus on kõigil kodanikel ühesugused õigused, sõltumatult nende rassilisest või rahvuslikust kuuluvusest. Rassilise ebavõrdõiguslikkuse propageerimist jälitatakse meil seadusega. Nõukogude inimesele, keda on kasvatanud kommunistlik partei, on võõrad nii kodanlik natsionalism, šovinism kui ka isamaatu kosmopolitism. Nõukogude Liit austab kõigi rahvaste õigusi ja

sõltumatust ning püüab elada rahu ja sõpruses kõigi riikidega.

Praegu sammuvad nende võimsate rahvajõudude ridades, kes rahu kaitseks välja astuvad, kõigist rahvustest ja igasuguse nahavärvusega inimesed, kes kuuluvad kõige erinevamaise ühiskondlikesse ringkondadesse ja on kõige erisugusemate veendumustega. Liikumisest võtavad aktiivselt osa ka üksikud vaimulikkonna esindajad. Kes on rahu poolt ja kes on sõja poolt — selline on meie päevil üks põhihooni inimeste üksteisest eristamisel. Rajataguste kapitalistlike maade reaktsioonilised ninamehed püüavad sellele printsiibile vastu seada inimeste jagamise usklikeks ja uskmatuiks ning külvata rahupooldajate vahel vastastikust umbusaldust. Ent reaktsiooni tumedaile jõududele seisab vastu nende äusate inimeste kaine mõistus, kes teavad, et ideelised lahkuminekid ei või takistada peamist — nende ühist püüdlust koletut sõjamasinat seisma panna.

Religiooni kõige kahjulikumate igandite hulka kuulub vaade naisele kui madalamale olendile mehega võrreldes.

Religioon ei tunnista naist ühiskonna täieõiguslikuks liikmeks. Pole olemas ühtki religiooni, mis ei sisendaks põlglikku suhtumist naisesse ega jutlustaks naise eba-võrdsust. Ega ilmaaegu öelnud suur proletaarne kirjanik A. M. Gorki, et naisel on tarvis eriti hästi mõista, et kirik on tema põline, väsimatu ja kõige julmem vaenlane.

Sisendades naistele nõrkuse ja mittetäisväärtuslikkuse tunnet, tekitab religioon neis oma jõusse mitteuskumist, kasvatab neis orjalikku alandlikkust, seab nad sõltuvasse olukorda perekonnas ja ühiskonnas ning määrab nad tegevusetusele.

Naised moodustavad poole inimkonnast. Nende kõrvaldamine ühiskondlikust elust ja nende ilmajätmine paljudest poliitilistest õigustest kapitalismi tingimustes paratamatult kahjustab ja aeglustab ühiskonna arenemist.

Religiooni vaade naisele kui piiratud olendile, kes pole mehega võrdne, vastab täielikult ekspluaterijate huvidele, kes kasutavad naiste alandatud seisundit nende ekspluaterimise tugevdamiseks. Samal ajal püüavad religioossed organisatsioonid mahajäänud naiste kaudu mõjutada nende mehi, vendi ja lapsi.

Üheks Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni suuremaks saavutuseks oli naise täielik vabastamine meie maal

ja temale meestega võrdsete õiguste andmine kõigis majandusliku, riikliku, kultuurilise ning ühiskondlik-polii-tilise elu valdkondades.

Nõukogude naised võtavad laialdaselt osa riigi valitsemisest. Sajad tuhanded neist on näidanud end andekate riigitegelastena. NSV Liidu Ülemnõukogu saadikute hulgas on 348 naist, 2209 naist on valitud liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude saadikuiks, üle poole miljoni kohalike nõukogude saadikuiks. Saadikute hulgas on mitmesuguste rahvuste ja mitmesuguste kutsealade esindajaid.

Riik aitab naistel-emadel elu nõnda korraldada, et nad võiksid ühiskondlikust tööst aktiivselt osa võtta õlg olla kõrval oma meeste ja vendadega.

Nõukogude naised on suureks jõuks tootmises. Naistöö- lised saavutavad kõrget tööviljakust ja omandavad uut tehnikat; naiskolhoosnikud võitlevad suurte ja püsivate saakide saavutamise eest, loomakasvatuse ja köögivilja- kasvatuse arendamise ning kartuli tootmise suurendamise eest. Kodumaa hindab kõrgelt oma tütarde ennastsalgavat tööd. Väljapaistvate teenete eest kodumaa ees on 2346 naisele omistatud Nõukogude Liidu kangelase ja sotsia- listliku töö kangelase nimetus.

Nõukogude naised võtavad aktiivselt osa ka sisult sot- sialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri arendamisest. Meie maa teaduslikes, õppe- ja kultuurhariduslikes asutu- tes töötab üle 2 700 000 naise. Väljapaistvate tööde eest teaduse, leiunduse, kirjanduse ja kunsti valdkonnas on 741 naist arvatud Stalini preemia vääriliseks. Ligikaudu 900 000 naispatriooti on autasustatud Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega.

Kuid visad ja püsivad on naisesse vanaviisi suhtumise jäänused. Leidub ka nende igandite kandjaid — moraal- selt laostunud inimesi, kes hülgavad oma perekonna, naise ja lapsed, suhtuvad naisesse jõhkralt ja alandavad tema inimväärikust. Meie maal esineb veel naisesse feodaalse- bailiku suhtumise igandeid, mõrsjaröövimisi ja kooliealiste tütarlaste mehelepanemist. Selliseid fakte on avastatud Namangani, Samarkandi ja Buhara oblastis. Siin on vanemad ja vaimulikud mõnikord sundinud tütarlapsi alistuma alandavaile tavadele, kohalikud partei- ja komso- moliorganid ning koolid aga pole osanud õigeaegselt neile häbiväärseile nähtustele lõppu teha. Sellise ühiskondlike

organisatsioonide hooletu suhtumise tõttu elukondlikesse küsimustesse lahkuvad mõned naised oma meeste ja isade mõjul komsomolist, eemalduvad ühiskondlikust elust ja sulevad enese nelja seina vahele, muutudes mehe orjatariks.

Võitlus mõnede nõukogude inimeste teadvuses säilinud kapitalismi igandite ja eriti religioossete vaadete vastu on töötajate kõigi organisatsioonide otseseks kohustuseks, on lahutamatuks osaks kommunismi eest peetavas üldises võitluses.

USULISTE EELARVAMUSTE ÜLETAMISEST

Üles ehitanud sotsialistliku ühiskonna, viis nõukogude rahvas oma arenemise terve ajaloolise perioodi — kapitalismilt sotsialismile ülemineku perioodi lõpule. NSV Liidus sotsialismi baasil teostatud põhjalikud sotsiaalmajanduslikud ümberkujundused on põhjustanud rahva elus sügavaid muudatusi. Meie ühiskonna põhilisteks liikumapanevateks jõududeks on saanud moraalne ja poliitiline ühtsus, rahvaste sõprus ja nõukogude patriotism.

Sotsialismi võit likvideeris jäädavalt selle klassibaasi, mis toetab reaktsioonilist kodanlikku ideoloogiat, ja kindlustas selle sotsialistliku ideoloogia jagamatu võimu, mille aluseks on marksismi-leninismi võitmatu õpetus. NSV Liidu töötajad vaatavad kindlustundega tulevikku: neid ei ähvarda ei tööpuudus, nälg ega viletsus. Nad on oma elu peremehed, tõelised ajaloo loojad. Loodust ja ühiskonda ümber kujundades veendub nõukogude rahvas praktika varal oma töö võimsuses, markšistlik-leninliku teooria õigsuses. Tänapäeva teaduse ja tehnika ülisuured saavutused pole jätnud meie tegelikkuses varjupaika jumalale ja on enamiku inimeste teadvusest välja kihutanud isegi mõtte temast. Ent mitte kõik töötajad pole veel täielikult vabenenud usulistest eelarvamustest, mida neile eksploateerijad on sajandite kestel sisendanud. Meil on säilinud veel ka kodanliku ideoloogia jäänuseid ja eraomaniku-psühholoogia ning -moraali igandeid.

Inimeste teadvus jääb maha nende olemasolu tingimustest, sest esmalt kujunevad materiaalsed tingimused ja alles nende baasil tekivad uued vaated ja kujutlused, mis neid tingimusi peegeldavad. Seejuures ei teki uued vaated tühjale kohale, vaid nad kasvavad välja vanadest, võitlusest nende vastu. V. I. Lenin märkis, et ainult võitlus

näitas proletariaadile, «kui suured on tema jõud, laiendab tema silmaringi, tõstab tema võimeid, selgitab tema mõistust ja karastab tema tahet»¹.

Mida kõrgem on inimese poliitiline teadlikkus, seda kiiremini vabaneb ta kõigest möödunud ja puhastab enese kapitalismi mustadest plekkidest, sealhulgas ka usulistest eelarvamustest.

Marksistlik-leninlik teadus, mis väljendab progressiivse arenemise objektiivseid tendentse, sisendab inimestele kindlat veendumust meie suure ürituse õigsusse ja võimaldab ette näha ajalooliste sündmuste käiku. Vaated määravad inimeste käitumise, harjumused ja kalduvused, ning selles on nende tohutu suur jõud. Eesrindlikud vaated, ideed ja teooriad valgustavad arenemisteed ning võimaldavad ajaloolist protsessi kiirendada.

Teisiti on lugu mahajäänud, reaktsiooniliste ideedega, mis väljendavad ühiskonna väljasurevate jõudude huve, eriti religioossete õpetustega. Nad takistavad ja pidurdavad ühiskonna arenemist.

Inimene, kelle teadvus on mässitud kõige vana võrku ja koormatud möödunud sajandite religioosse prahiga, ei saa olla aktiivne kommunismi ehitaja.

Sellepärast omandavadki praegu, sotsialismilt kommunismile ülemineku ajajärgul, töötajate kommunistliku kasvatamise küsimused esmajärgulise tähtsuse.

NLKP XIX kongressi poolt kavandatud grandioosse kommunistliku ülesehitustöö programmi teostamine nõuab kõigi nõukogude inimeste poliitilise ja tööalase aktiivsuse ja nende kommunistliku teadlikkuse edasist suurendamist ning meie töös esinevate puuduste otsustavat kõrvaldamist.

Kommunismile üleminekuks ei piisa aineliste hüvede külluse loomisest. Selleks on tarvis organiseerida ka ühiskonna kõrget kultuurilist kasvu, mis kindlustaks nõukogude inimestele nende füüsiliste ja vaimsete võimete igakülgse arenemise ning võimaldaks neile sellise hariduse saamise, mis on küllaldane selleks, et saada ühiskondliku arenemise aktiivseiks tegelasteks.

Seega on töötajate kultuuritaseme ja nende poliitilise teadlikkuse tõstmine üks kommunismile ülemineku ettevalmistamise põhitingimusi.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., Tallinn, 1953, lk. 231.

Kuid kommunistlikku teadvust kasvatada ei saa ilma süstemaatilise, leppimatu võitluseta kapitalismi igandite vastu inimeste teadvuses. Need igandid on äärmiselt visa elujõuga ega kao iseenesest. Nad säilivad mitte ainult seetõttu, et teadvuse muutumine jääb üldse maha majandusliku olemise muutumisest, vaid ka sellepärast, et meile vaenulik kapitalistlik ümbrus püüab kõigest jõust neid toetada ja elustada. See kehtib esijoonel religioosete igandite kohta, mis kinnitavad ja sanktsioneerivad kõiki muid. Religioon kasvatab inimesi vana, ekspuataatorliku moraali vaimus, teenides ühiskonna väljasurevate jõudude huve. Seepärast vaenlane, püüdes kasutada ebakindlaid inimesi oma eesmärkideks ja mässida neid oma võrku, teeb sageli panuse nende religioosete uskumustele, ebausule. Religioon soodustab provokatsiooniliste kuulujuttude levikut ja on ebatervete meeolude taimelavaks, teiste sõnadega, vaenlase abiliseks.

See kõik näitab, et kui mitte pidevalt ja visalt võidelda kõigi kapitalismi igandite ja eriti usuliste eelarvamuste vastu, siis võivad need isegi tugevneda. Sellest on selge, kui tähtis on see võitlus. Ta on töötajate kommunistliku kasvatamise koostusosaks.

Kommunistlik teadvus tekib partei ja riigi määratu suure kasvatustöö tulemusena, nõukogude rahva poolt kommunismi ülesehitamise eest ja vana, mahajäänu vastu, kodanliku ideoloogia jäänuste vastu peetava võitluse protsessis. Töölisklassil tuleb kommunistliku partei juhtimisel ümber kasvatada nii iseennast kui ka talupoegade hulki — hiljutisi väikeomanikke ja teenistujaid, selleks et nad lõplikult vabaneksid kodanlikest harjumustest ja traditsioonidest.

Partei, arvestades religiooni reaktsioonilist osa, on alati omistanud väga suurt tähtsust usuliste eelarvamuste ületamisele inimeste teadvuses. Usuvastase propaganda laiendamise vajadusest ja selle läbiviimise meetodeist kõnelevad paljude partei kongresside otsused.

Kommunistlikule parteile, kes kasvatab töötajaid ainu-teadusliku, materialistliku maailmavaate vaimus, pole religioon kunagi olnud eraasjaks. Vaieldes vastu menševikele ja teistele oportunistidele, kes usuvastasest propagandast end lahti ütlesid ja tõlgendasid teesi «religioon on eraasi» kui sotsiaaldemokraatia loobumist võitlusest religiooni ja papimeelsuse vastu, kirjutas V. I. Lenin 1905. aastal

artiklis «Sotsialism ja usk»: «Sotsialistliku proletariaadi partei seisukohalt ei ole usk eraasi. Meie partei on tööliklassi vabastamise eest võitlevate teadlike, eesrindlike võitlejate ühing. Selline ühing ei või ega tohi suhtuda ükskõikselt usuliste veendumuste näol esinevasse ebateadlikkusse, harimatusse või vaimupimedusse.»¹

Kommunistlik partei on alati käsitletud võitlust töötajate vaimse orjuse vastu, nende südametunnistuse kallal vägivalla tarvitamise vastu kui üht peamist lüli proletariaadi üldpoliitilises võitluses. Võimule tulles kinnitas proletariaat ühes esimeses dekreedis oma nõudmist kiriku riigist lahutamise ja kooli kirikust lahutamise kohta.

Sellest ajast peale seisab nõukogude seadusandlus kindlalt südametunnistuse vabaduse valvel, kaitstes kodanikke igasuguste katsete eest seda kitsendada.

«Kodanike südametunnistuse vabaduse kindlustamiseks», kõlab Konstitutsiooni 124. paragrahv, «on NSV Liidus kirik riigist ja kool kirikust lahutatud. Kõigil kodanikel on usukultuste toimetamise vabadus ja usuvastase propaganda vabadus».

Seega, andes religioosete usutunnistuste vabaduse, annab meie seadus kodanikele ka usuvastase propaganda vabaduse. Tehes väga ulatuslikku tööd töötajate usuvastase kasvatamise alal, kohustab partei suhtuma sellesse küsimusse väga ettevaatlikult, et mitte solvata usklike usulist tunnet. Partei hülgab administratiivsed abinõud võitluses eelarvamuste vastu. Mõned soovitasid omal ajal «usklikega mitte tseremoonitseda, vaid sulgeda kõik kirikud, ja asi vask». Ent selline abinõu ainult tõukaks usklike eemale ja kütaks üles nende religioossed meeled. Tõepoolest, religioon esineks sel juhtumil tagakiusatu osas, tema teenrid aga esineksid «märtreina», kes on «jumala tõe» pärast kannatada saanud.

Partei õpetab, et religioosete igandite vastu võitlemise ja nende ületamise peamiseks tingimuseks nõukogude inimeste hulgas on kõigi töötajate kaasatõmbamine aktiivsele ja teadlikule osavõtule kommunismi ülesehitamisest. On tarvis suurt, kannatlikku kasvatustööd, mis aitaks neil jäädavalt vabaneda kodanliku ideoloogia igandeist, sealhulgas ka usulistest eelarvamustest.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 10. kd., Tallinn, 1952, lk. 66.

Töötajate kommunistlik kasvatamine on keerukas ja mitmekülgne ülesanne. Inimeste eelarvamustest ja ebausust vabastamise protsess on aeglane ja raske, mis nõuab väga suurt massilist selgitustööd. Seda tööd teevad nii partei-, komsomoli- ja ametiühingu- kui ka teised nõukogude ühiskondlikud organisatsioonid: seda tööd tehakse nii nõukogude kirjanduse kui ka teatri ja kino kaudu. Rahvahulkade kommunistlikul kasvatamisel omab suure tähtsuse kultuurhariduslike asutuste töö.

Pärast seda kui meie maal kadusid need sotsiaalsed juured, mis religiooni toetasid, kuulub peamine koht religioossete igandite ületamises teaduslik-ateistlikule propagandale, poliitiliste ja teadusalaste teadmiste levitamisele. Tähtis osa kasvava sugupõlve kommunistlikul kasvatamisel ja esijoonel teaduslik-ateistliku propaganda organiseerimisel kuulub komsomolile.

Kommunistliku partei poolt marksistlik-leninliku maailmavaate vaimus kasvatatud nõukogude noorsugu on vaba ebausust ja eelarvamustest. Kuid leidub veel üksikuid noori inimesi, kes külastavad kirikuid, end laulataavad, kuulavad kergeusklikult käetarkade «ettekuulutusi» ja usuvad unenägudesse ning mitmesugusesse endesse. Kust see tuleb neil? Sageli vanemate eeskujul, mõnikord mõtlematult, toimingu omapärasuse ja ebatavalisuse taotlemisel.

Komsomol, kes on kasvava sugupõlve kasvatamisel kommunistliku partei ustavaks abiliseks, ei saa olla religiooni suhtes ükskõikne. Küsimus kommunistliku noore suhtumisest religiooni tuleb lahendada täie printsiipiaalsusega.

Usulised eelarvamused ja ebausud on ühtesobimatu kommunistliku ühiskonna elurõõmsate ja kindlameelsete ehitajate kasvatamisega. Seepärast ei tohi komsomol usuvastast propagandat nõrgendada, vaid, vastupidi, ta peab seda noorsoo hulkades looduse ja ühiskonna materialistliku käsituse levitamise alusel igati välja arendama. On tarvis töötajaid hõlmata materialistliku maailmavaate süstemaatilise ja sügavalt ideelise propagandaga. Teaduslik-ateistlik propaganda peab kandma võitlevat, ründavat iseloomu.

Meie maal on loodud kõige soodsamad tingimused selleks, et inimesed omandaksid õiged vaated loodusele ja ühiskonnale ning kujundaksid endal teadusliku maailma-

vaate. Teadmine hajutab nagu päike ebausust ja usuliste eelarvamuste pimeduse. Sellepärast kardavadki rikkad ekspuataatorid avada töörahvale teaduse uksi, sellepärast peavadki nad oma teenistuses kirikut, usaldades tema hoolde rahva kõrvalejuhtimise teadmistest. Nõukogudemaal on lugu teisiti; meie maa võib õitseda ainult kogu meie rahva kultuuri pideval arenemisel. Sellepärast ei säästa kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus jõudu ega vahendeid rahvahariduse arendamiseks.

Meie parteil pole vajadust rahva teadvust ähmastada, pole vajadust oma eesmärgi maskeerida. Tema eesmärgid on rahva eesmärgid. Tema huvid on töötajate huvid. Meie riik on tugev rahvahulkade teadlikkusega; ta on tugev siis, ütles Lenin, kui rahvahulgad teavad kõike, võivad kõige üle otsustada ja teevad kõike teadlikult. Partei töötab väsimatult rahvahulkade poliitilise ja kultuurilise taseme tõstmisel, kasvatab rahvahulkades ühiskondlikku kohusetunnet, kommunistlikku suhtumist töösse ja ühiskondlikku omandusse ning õpetab hoolitsema kogu sotsialistliku ühiskonna huvide eest ja olema valmis ületama igasuguseid raskusi.

Relvastatuna kõikevõitva marksistlik-leninliku õpetusega, sammub nõukogude rahvas oma kommunistliku partei juhtimisel julgesti ja kindlalt suure eesmärgi — kommunismi — poole.

Прокофьев, В.
РЕЛИГИЯ — ВРАГ НАУКИ И ПРОГРЕССА
На эстонском языке
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маantee 10

Toimetaja P. Freidin.
Tehniline toimetaja A. Ruutsoo. Korrektorid S. Kõiv ja E. Valdna.

Ladumisele antud 26. II 1955. Trükkimisele antud 21. III 1955. Paber 54×84.
1¹/₁₆. Trükipoognaid 3,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükig. 3,07.
Arvutuspg. 3,57. Trükiarv 4000. MB-07220. Tell. nr. 526.

Trükikoda «Bolševik», Viljandi, V. Kingissepa 31/26.

Hind 65 kop.

65 kop.

A-20498

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00139808 2